

Damir Globočnik

»Najbolj po časopisni poti do živega se pride zmoti«¹: Priprave Frana Levstika na izdajo satiričnega lista Pavliha

UDK 070:32(09)

GLOBOČNIK Damir, dr., muzejski svetovalec za umetnostno zgodovino, Gorenjski muzej v Kranju, SI 4000 Kranj, Tomšičeva 44

»Najbolj po časopisni poti do živega se pride zmoti«: Priprave Frana Levstika na izdajo satiričnega lista Pavliha

Zgodovinski časopis, Ljubljana 61/2007 (135), št. 1–2, str. 85–112, 155 cit.

1.01 izvirni znanstveni članek: jezik Sn. (En., Sn., En.)

Prispevek opisuje priprave Frana Levstika na izdajo satiričnega lista Pavliha, ki je bil naslednik Levstikovih rokopisnih satiričnih listov *Brencelj* (1865) in *Dobrodejno olje* (1867). Iz Levstikove korespondence in pisanja časnikov je mogoče razbrati Levstikovo razmerje do mlado- in staroslovencev. Od konca leta 1869 je Levstikov časopisni projekt napadal urednik časnika Triglav Jakob Alešovec (mdr. očitek, da bo satirični list deležen denarne pomoči iz vladnega dispozicijskega fonda). Slovenski narod je za sluzi urednika Antona Tomšiča in njegovega pomočnika Josipa Jurčiča poročal o Levstikovih pripravah na satirični list in ga branil pred Alešovečevimi napadi. Štajerski mladoslovenci so menili, da bo list močno okrepil časnikarsko opozicijo proti osrednjeslovenskim prvakom. O Levstikovem listu so poročali tudi drugi časniki.

Levstik je sprejel povabilo Josipa Stritarja iz februarja 1870 in 5. marca odpotoval na Dunaj. 6. marca se je na prošnjo mladoslovenskega politika dr. Valentina Zarnika ustavil v Mariboru. Po Stritarjevem nasvetu je Levstik izbral za satirični list po znanem šaljivem narodnem liku ime Pavliha. 30. aprila 1870 je izšla prva številka Pavlihe.

Avtorski izvleček

UDC 070:32(09)

GLOBOČNIK Damir, PhD., Gorenjski muzej v Kranju, SI 4000 Kranj, Tomšičeva 44

The Best Way to Address a Fallacy is by Means of a Newspaper

Zgodovinski časopis (Historical Review), Ljubljana 61/2007 (135), No. 1–2, pp. 85–112, 155 notes

Language: Sn. (En., Sn., En.)

Examined are the preparations for the first issue of *Pavliha*, a satirical newspaper edited by Fran Levstik. The newspaper was the successor of Levstik's two previous satirical newspapers, *Brencelj* (1865) and *Dobrodejno olje* (1867), both of which were distributed in manuscript form. Levstik's correspondence and the writing style in these newspapers clearly reflect his position on two leading political orientations in Slovenia and their supporters, the liberal (*mladoslovenci*) and the conservative option (*staroslovenci*). A number of newspapers announced the imminent arrival of *Pavliha*. Attacking Levstik's newspaper project, Jakob Alešovec, editor of *Triglav* newspaper, stated, among other things, that the future newspaper will be receiving funding from the government's so-called dispositional fund. *Slovenski narod*, edited by Anton Tomšič and his assistant Josip Jurčič, faithfully reported on Levstik's preparations for publication and defended him against Alešovec's attacks. According to the liberal faction from Štajersko, *Pavliha* was going to be an important reinforcement against their conservative political opponents.

Accepting Josip Stritar's invitation from February of 1870, Levstik set off for Vienna on March 5. On March 6, he complied with the wish of Valentin Zarnik, supporter of the liberal orientation, and stopped in Maribor. Acting on Stritar's advice, Levstik named his newspaper after Pavliha, a popular jester from Slovene mythology, and on April 1870 the first issue of *Pavliha* newspaper saw the light of day.

Author's abstract

Prva slovenska satirična lista sta po zaslugi liberalizacije političnega življenja v avstro-ogrski monarhiji zagledala luč sveta leta 1869 – *Brencelj* v Ljubljani in *Juri s pušo* v Trstu. Josip Stritar (1836–1923) je na Dunaju, kjer so se slovenski študentje in izobraženci tedaj počutili kakor doma, z novim letom 1870 začel izdajati *Zvon*, štiri mesece pozneje mu je sledil Fran Levstik (1831–1887) s tretjim domačim satiričnim listom. Pravzaprav je bil Stritarjev »lepoznanski list« precej bojevito glasilo, ki se je zamerilo marsikomu v staroslovenskem literarnem in političnem taboru, medtem ko si je Levstik s Pavliho nakopal staroslovensko in pozneje tudi mladoslovensko zamero, zato sta oba dunajska lista umolknila v prvem letu izhajanja.

¹ Iz pesmi Josipa Stritarja, Pavliha, 1870/1.

V prispevku je s pomočjo časopisnih člankov, pisem in literarno- in kulturnozgodovinskih študij prikazan odnos Jakoba Alešovca, Conrada pl. Eybesfelda, Josipa Jurčiča, Frana Levca, Josipa Stritarja, Luka Svetca, Antona Tomšiča, Valentina Zarnika in drugih veljakov slovenskega javnega prostora do Levstikovega Pavlihe pred njegovim izidom. Iz Levstikove korespondence, spodbudnega pisanja časnika Slovenski narod, komentarjev časnika Laibacher Tagblatt in napadov časnika Triglav zoper satirični list je mogoče razbrati Levstikovo razmerje do mlado- in staroslovencev.

Levstik je veljal za najbolj kritično osebnost svoje dobe in okolja. Odločno, temperamentno in neupogljivo je branil svoje jezikoslovne in politične poglede. Zaradi ostrine pisanja je prišel v spor s klerikalno duhovščino, dosledno je napadal nemškutarje in narodne odpadnike, nemško vlado, liberalce in kranjske prvake. Prvakom, tj. vodilnim (staro)slovenskim politikom na Kranjskem, ki so se v previdnem političnem delovanju, razpetem med zvestobo do cesarja, vere in doma (slovenskega naroda), odmikali od pretiranih klerikalnih in liberalnih nazorov ter narodnega radikalizma, drugače pa so se spoznali prav na vse, na narodne zadeve, politiko, gospodarstvo in kulturo, je očital avtokratske metode, samovoljnost, nedemokratičnost, nedoslednost, nekritičnost, lenobo, strah pred vlado ... Poleg nasprotnikov si je s svojim časnikarskim delovanjem nakopal tudi sovražnike, ki so se z leti množili. Levstik je postajal nekakšen »enfant terrible«. Deloval je v nenaklonjenih razmerah, zato je bil ujetnik značaja in časa, kakor je zapisal Josip Stritar.²

Med Levstikove privrženice so sodili mladi izobraženci, ki so ga začeli priznavati za vzornika. Medse so ga pritegnili ljubljanski Sokoli. Pridobil si je status neformalnega voditelja liberalne mladine in nasploh svobodomiselnje inteligence (mladoslovenski ideolog).

Levstikova prizadevanja so imela predvsem jezikoslovno-literaren in publicističen značaj, vendar je njegov vpliv segal tudi v politično življenje. Ker ni imel premoženja ali izobrazbe, mu je bila zaprta pot do poslanske kariere, s pomočjo katere bi najlažje uveljavil svoja stališča. Možnosti za organizacijsko in javno politično delovanje je imel, npr. na taborih, vendar razen na društvenih večerih ni nastopal kot govornik. Politične nazore je razširjal s pisano besedo, s članki, ki jih je objavljaval v slovenskih časnikih. Ti so tedaj nudili osrednjo možnost predstavljanja pogledov na aktualna politična in druga vprašanja – veljali so za »javno govorišče slovenskih rodoljubov«. ³ Časopisi so šesta velesila, saj jim prisluhnejo celo v najvišjih vladnih krogih, pomagajo vladati državam, v njih »se današnji dan strinjajo kolikor toliko duševne moči vsakega naroda,« je poudaril Levstik.⁴

Dobrodejno olje

Od konca leta 1865 je Levstik za izražanje kritičnih stališč uporabljal tudi rokopisni »zabavljivo-šaljiv« listič Brencelj, ki je »pikal, kar je le mogel«. ⁵ Levstik ga je sestavljal za branje na veselicah in sobotnih večernih zabavah Južnega Sokola⁶ (1863 ustanovljene-ga narodno telovadnega društva). Vzor za rokopisni listič Brencelj so bile najbrž nemške »Kneipzeitung«, kakršne so izdajala tudi nemška društva v Ljubljani ob svojih veselicah.⁷ V

² Po: Anton Slodnjak, »O Levstikovem značaju in delu«, Levstikov zbornik, Ljubljana 1982, str. 25.

³ Po: »Iz Ljubljane 22. oktobra (Iz. dp.)«, Slovenski narod, 1869/126.

⁴ Po: Fran Levstik, »Vademecum poslancu Svetcu«, Slovenski narod, 1868/6.

⁵ Po: »Sokolska skupščina v saboto ...«, Novice, 1865/49.

⁶ Po: Anton Slodnjak, opombe k: Fran Levstik, Zbrano delo, Četrta knjiga, Pripovedni in satirični spisi / Mladinski spisi / Prevodi / Dodatek, Ljubljana 1954, str. 513.

⁷ Po: Anton Slodnjak, opombe k: Fran Levstik, Popotovanje od Litije do Čateža, Frana Levstika zbrano delo / Pripovedni spisi, III. del, Ljubljana 1931, str. 422.

rokopisnem satiričnem listu Brencelj je Levstik »v humoristični obliki razpravljaj dogodka našega javnega življenja ter zbadal in ujedal nasprotnike našega naroda, časih pa tudi prvako povedal kakšno dobro soljeno«. ⁸ Zato je Levstikov listič zadnji dan leta 1865 doletela »narodna cenzura«, kajti na sokolskem večeru niso prebrali »berila iz Brenceljna« in uprizorili Levstikove šaloigre v enem dejanju. ⁹

Na začetku leta 1869 si je časnikar, dramatik, pripovednik in satirik Jakob Alešovec (1842–1901) izbral ime Brencelj (oziroma Brencelj v lažnjivi obleki) za tiskan satiričen list, ki ga glede na usmeritev lahko postavimo na staroslovensko stran. Alešovec naj bi to storil bolj ali manj samovoljno; Levstik je menil, da je Brencelj »od Sokola zletel gospodu Alešovcu v žep«. ¹⁰ Ko je bil korektor v nemški Bamberg-Kleinmayerjevi tiskarni, je Alešovec namreč »spisoval za sokolske večere tudi berila 'Brencelj' imenovana«. ¹¹ Sokoli so sklenili, naj »šaljiv rokopisni tednik« Brencelj, »ki je zbadljivo-humoristično glosiral aktualne dogodke«, ureja »vsakokratni reditelj« sobotne zabave. ¹² Vendar se Alešovčev (rokopisni in kasneje tiskani) Brencelj »glede pisave in vsebine« ni mogel meriti z Levstikovim, vsaj tako je leta 1894 zapisal časnik Slovenski narod (1868–1943). ¹³

Levstik je Brencelja kasneje zamenjal z rokopisnim satiričnim lističem Dobrodejno olje, ki je bil namenjen za branje na družabnih večerih Ljubljanskega sokola (naslednika avgusta 1867 razpuščenega Južnega Sokola). Naslov je Levstik izbral po prisposodbi: »Vi ste stopili med slovenske, po mnozem trudu že nekoliko obrabljene moči, kakor blagodejno olje v kolesa, ki so [se] začela počasneje gibati«. Oktobra 1869 jo je uporabil v zaupnici enemu vodilnih mladoslovenskih politikov, pripovedniku in političnemu publicistu dr. Valentinu Zarniku (1837–1888). Zarnik si je v klubu slovenskih poslancev in v kranjskem deželnem zboru edini prizadeval, da bi slovenski poslanci izpolnili obljubo glede resolucije za Zedinjeno Slovenijo, ¹⁴ ki je bila zahteva slovenskih peticij med pomladjo narodov in programski temeljnik Levstik-Vilharjevega časnika Naprej iz 1863. Podpise za Zarnikovo zaupnico je Levstik zbiral v ljubljanskem šentpetrskem okraju, v katerem je Zarnik preživel mladost.

Levstik je v letih 1866–1867 napisal tudi humoresko Brencelj. Prav v tem času ga je vedno bolj začela privlačiti zamisel o lastnem satiričnem listu, s katerim bi dobil proste roke v boju zoper centralistično nemško-liberalno večino in narodno mlačnost ter kulturno zaostalost prvakov. ¹⁵

»Kaj bo z humorističnem (!) listom? Ali bo izhajal? Kaj?« je sredi leta 1869 Levstika spraševal prijatelj Zarnik, ¹⁶ ki je leta 1861 (ob utemeljevanju potrebe po slovenskem političnem časniku) zapisal tudi naslednjo misel: »V sedanjih časih so res časopisi silno imenitni postali. Oni so, tako reči, duša naroda. Iz njih se povzame obče mnenje, ktero cesar Napoleon [op. francoski cesar Napoleon III.] 'šesto veliko silo' imenuje.« ¹⁷

⁸ Po: »Levstik in 'Sokol'«, Slovenski narod, 1894/297.

⁹ Po: Anton Slodnjak, opombe k: Fran Levstik, Zbrano delo, Četrta knjiga, str. 513.

¹⁰ Po: Anton Slodnjak, opombe k: Fran Levstik, Zbrano delo, Deseta knjiga, Politični spisi III / Jezikoslovni spisi in odlomki / Avtobiografski zapisi in spisi, Ljubljana 1978, str. 451.

¹¹ Po: Jakob Alešovec, Kako sem se jaz likal / Povest slovenskega trpina, Ljubljana 1973, str. 342.

¹² Po: Ivan Prijatelj, Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina 1848–1895, Druga knjiga, Obdobje okorelega konservativizma 1860–1868, Ljubljana 1956, str. 214.

¹³ Po: »Levstik in 'Sokol'«, Slovenski narod, 1894/297.

¹⁴ Po: Fran Levstik, »Zaupnica dr. Zarniku«, Slovenski narod, 1869/128.

¹⁵ Po: Anton Slodnjak, opombe k: Fran Levstik, Zbrano delo, Tretja knjiga, Satire II / Ježa na Parnas (2. redakcija) / Ljudski glas / Kraljedvorski rokopis / Dodatek, Ljubljana 1953, str. 295.

¹⁶ Po: Janez Logar, »Pavliha / Levstik v boju s prvaki«, Levstikov zbornik, Ljubljana 1933, str. 249.

¹⁷ Valentin Zarnik, »Slovenci, Nemci pa Avstrija«, Novice, 1861/6.

Zarnik, *»eden tistih, žal, prav redkih značajeve med Slovenci, ki niso nikoli za ped odstopili od narodnih pravic in ki so bili v narodnih vprašanjih vselej 'trdni neizprosni'«*,¹⁸ si je šentpetersko (Levstikovo) zaupnico prislužil zaradi prizadevanj za resolucijo o Zedinjeni Sloveniji (zedinjenju vseh Slovencev v avstrijskem delu cesarstva), za katero so se Slovenci do jeseni 1869 odločno izrekli na devetih taborih, ki so jih organizirali po angleškem, češkem in nemškem zgledu. Zato je domača javnost napeto pričakovala, kakšno stališče bodo o združenju Sloveniji zavzeli slovenski poslanci na zasedanjih kranjskega, štajerskega in goriškega deželnega zbora (na Koroškem, v Istri in Trstu Slovenci niso imeli zastopnika v deželnem zboru). Časnik Slovenski narod (npr. serija uvodnikov Slovensko vprašanje I. –V., št. 118–120, 122 in 123) je poslance opomnil na taborske sklepe in spodbujal k odločnim dejanjem.

Pozivanje je koreninilo v ugotovitvi Slovenskega naroda, da so bila dotedanja prizadevanja slovenskih poslancev za združeno Slovenijo bolj mlačne narave. Narodni voditelji so 25. septembra 1865 na shodu v Mariboru sprejeli kompromisen vseslovenski program. Temeljil je v historicistični ideji o povezavi dežel »notranjeavstrijske skupine« in ni posegal v nedeljivost posameznih dežel. Najbolj odločno se je historičnemu pravu zoperstavil pravnik, pisatelj in državnozborni poslanec Luka Svetec (1826–1921), ki se je v člankih v Novicah (1843–1902) in celovškem Slovencu (1865–1867) opredelil za narodno pravo. Zaradi razočaranja nad češkimi, poljskimi in hrvaškimi politiki, ki so na shodu slovanskih federalistov na Dunaju sredi leta 1866 prezrli slovenske težnje, je tudi neznani pisec v Novicah (najbrž urednik dr. Bleiweis) poudaril, *»da močnejša ko stara historija je še starejša pravica narodnosti«* in da je narodnost geslo, *»ki giblje sedanji svet«*.¹⁹

Ko je septembra 1868 o Zedinjeni Sloveniji v kranjskem deželnem odboru spregovoril staroslovenski vodja dr. Janez Bleiweis (1808–1881) – ta je zamisel o slovenskem zedinjenju razodel nadvojvodu Janezu že v revolucionarnem letu 1848 (resda šele na prigovarjanje dunajskih Slovencev) in jo ponovil v kranjskem deželnem zboru leta 1861, kasneje pa je bil do združene Slovenije rezerviran –, jo je označil za upravičeno slovensko željo,²⁰ vendar ni podal resolucije. Vseeno je Bleiweis za svojo utemeljitev požel gromovito pohvalo slovensko opredeljenega dela deželnega zbora in publike.

Ljubljanski dopisnik Slovenskega naroda je poročal, da je Bleiweis predlagal v narodnem klubu resolucijo ali vsaj adresu, v kateri bi bila glavna točka Zedinjena Slovenija, toda klub je predlog zavrgel in mu dal proste roke, *»o tem 'nevažnem (!)' predmetu memogrede ktero povedati«*.²¹ Bleiweis, ki je bil predsednik narodnega kluba, je v Novicah potrdil vsebino dopisa in zanikal samo opazko o »nevažnosti«.²²

Jeseni 1869 so se slovenski poslanci naposled odločili spraviti na dnevni red kranjskega, štajerskega in goriškega deželnega zbora Zedinjeno Slovenijo. 2. septembra 1869 so se zbrali v Ljubljani in sklenili, da se mora *»v tekoči sesiji«* (zasedanju) deželnih zborov spregovoriti o Zedinjeni Sloveniji, *»in sicer v ljubljanskem zboru pôtem adrese do Njegovega veličanstva, v graškem zboru pôtem interpelacije, v goriškem pak, kakor bi okoliščine kazale – potem interpelacije ali pa resolucije do vlade«*.²³ Slovenski poslanci v štajerskem deželnem zboru so obljubo izpolnili prvi (interpelacijo je 8. oktobra prebral poslanec Žuža), zato jih je Slovenski narod pozdravil z vrsto zahvalnih in spodbudnih telegramov iz raznih slovenskih krajev.

¹⁸ Po: Josip Vošnjak, »Dr. Valentin Zarnik«, Spomini, Ljubljana 1982, str. 271.

¹⁹ Po: »Iz Ljubljane«, Novice, 1866/33.

²⁰ Po: »Govori poslancev v deželnih zbora / Govor poročevalca dr. Bleiweisa«, Slovenski narod, 1868/86.

²¹ Po: »Iz Ljubljane, 11. jan. (Izv. dopis)«, Slovenski narod, 1869/6.

²² Po: Janez Bleiweis, »V razjasnilo«, Novice, 1869/3.

²³ Po: »Slovensko vprašanje IV.«, Slovenski narod, 1869/122.

Fran Levstik (iz: Ivan Prijatelj, Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina 1848–1895, Obdobje okorelega konservativizma 1860–1868, Druga knjiga, Ljubljana 1956).

Interpelacija ni naletela na vladno odobravanje. Vladni zastopnik je poudaril, da vlada za ustanovitev kronovine Slovenije ne bo nudila pomoči, ampak bo odločno nastopila proti tovrstnim stremljenjem.²⁴

Vladno mnenje je vplivalo na kranjske poslance, da so se namesto za adresu odločili za »*pohlevnejšo resolucijo*«. ²⁵ Končno besedilo ljubljanske resolucije so začeli oblikovati v času, ko je kranjski deželni zbor že zasedal. Svetec in Zarnik sta pripravila osnutka resolucije. Poslanskemu klubu naj bi se zdela primernejša Svetčeva motivacija (utemeljitev, obrazložitev) in Zarnikov osnutek, od katerega so sprejeli prve tri točke, zadnje tri pa ne. Nadarjen, delaven in častiželjen staroslovenski prvak (in nemški odpadnik), pravnik dr. Etbin Henrik Costa (1832–1875) je dobil nalogo, naj na podlagi obeh osnutkov redigira besedilo resolucije in njeno motivacijo.²⁶

Do naslednje seje je dr. Costa uredil besedilo, vendar večina poslancev ni bila navdušena nad resolucijo, ki bi zahtevala Zedinjeno Slovenijo. Uresničljiva bi bila namreč samo na podlagi povezave dežele Kranjske z deli sosednjih dežel, v katerih je prevladovalo slovensko prebivalstvo. Poslanci so menili, da kranjski deželni zbor nima kompetenc posegati v ozemeljsko celovitost drugih dežel. Dr. Bleiweis je sejo začel z besedami: »*Gospôda moja! Jaz nas vidim že razpuščene. Ali se bomo tukaj videli še ali ne, težko je prerokovati; a to rečem, da za nagrobni kamen si postavimo zedinjeno Slovenijo! To narod zahteva od nas.*« Dr. Lovro

²⁴ Po: Vasilij Melik, »Slovenska politika ob začetku dualizma«, Slovenci 1848–1918 / Razprave in članki, Maribor 2002, str. 305 (prva objava: Zgodovinski časopis 22 (1968) 1–2, in zbornik referatov Der österreichisch-ungarisch Ausgleich 1867, Bratislava 1971).

²⁵ Po: »Slovensko vprašanje IV.«, Slovenski narod, 1869/122.

²⁶ Po: Fran Levstik, »O šentpeterskej zaupnici g. dr. Zarniku«, Slovenski narod, 1869/133.

Toman (1827–1870) je nato »zagrmel«, da je to nepraktično, nepolitično in da presega oblast deželnega zbora, narod tega noče in da bodo podali resolucijo samo, če bodo ukrepali Tirolci. Na Bleiweisovo pripombo, da jih vežejo sklepi slovenskih poslancev z dne 3. septembra, je Svetec dejal, da so tedaj večino predstavljali kranjski poslanci, »ta večina zopet zdaj tukaj zboruje, a kar večina enkrat sklene, more drugič tudi razkleniti«. Tudi Zarnikovo trditev, da ga program sili zahtevati Zedinjeno Slovenijo, naj bi zavrnil Svetec: »... kaj o tem vedó vaši kmetje!, prva stvar jim je, da bi menj davkov plačevali.« Zarnik naj bi kranjske poslance pozival na tabore, vendar pa so se mu v klubu posmehovali, prav tako telegramom Slovenskega naroda, ki so slavili štajerske poslance. Za resolucijo, ki bi izrecno zahtevala Zedinjeno Slovenijo, so se opredelili samo Zarnik, Tavčar in Kotnik.²⁷

11. oktobra (po čeških volitvah in resoluciji tirolskih poslancev) je deželni zbor na Bleiweisov predlog izvolil petčlanski odsek (Bleiweis, Razlag, Toman, Svetec in Zarnik), ki naj bi na podlagi 19. paragrafa deželnega reda raziskal, kako ustrezajo deželni koristi splošne postave in naredbe, razglašene 21. decembra 1867 (t. i. decembrska ustava).²⁸ Odsek naj bi »po predpisani poti« utrl pot resoluciji v deželni zbor.²⁹

»Novák med prvaki« Zarnik, »ki je zadnjič v Ljubljani povedal, da ne sedi v zboru, da bi vladi komplimente delal, ampak da bi zastopal narodne koristi«,³⁰ je v odseku priporočal »že odobreno, a pozneje zopet vrženo« resolucijo, saj so se razmere po ugodnem izidu čeških volitev spremenile. Ko je na glasovanju za resolucijo ostal osamljen (Kotnik in Tavčar sta se premislila), je izjavil, da se ne bo več udeleževal razgovorov in glasovanja. Na Bleiweisovo vprašanje, kar namerava storiti, je odgovoril, da bo razglasil v deželnem zboru prvotno resolucijo kot manjšinski sklep in izstopil iz poslanskega kluba, »po čegar pravilih ni dovoljeno staviti posebnih nasvetov«. Levstik je menil, da je do 22. oktobra nad glavo narodne večine v poslanskem klubu kakor Damoklejev meč visela Zarnikova resolucija.³¹

Odsek je do 22. oktobra pripravil diplomatsko sestavljen predlog resolucije, ki sta ga podpisala predsednik odbora Bleiweis in poročevalec Svetec (po Levstikovem mnenju naj bi bila »misel Tomanova, oblika Svetčeva«³²). Resolucija je temeljila na spremembah decembrske ustave (povečanje avtonomije deželnih zborov, pod njihovo pristojnost naj bi spadalo bogoslužje, pravosodje, šolstvo in deželna uprava).³³

Slovenski narod je poudaril, da je besedilo resolucije preveč previdno: govori samo o povečanju avtonomije dežel (Kranjske) in kraljestev, namesto da bi terjalo avtonomijo (zedinjenje slovenskega naroda), Zedinjena Slovenija niti omenjena ni, kranjski poslanci so pripravili nekakšno mešanico »oktobrsk misli« (t. i. oktobrsk diplome iz 1860) in »decembrske ustavovernosti«, ker želijo doseči enakopravnost po ustavni poti in se bojijo zahtevati oktroa (podelitev, dodelitev kake pravice). Želja, naj se deželni zbori glede na zgodovinsko-pravne razmere, narodno pripadništvo, finančne in materialne okoliščine prosto odločijo o združitvi v državnopravne skupine, predstavlja grob slovenski manjšini v drugih zborih.³⁴

22. oktobra je Zarnik v klubu oznanil, da ne po podal posebne resolucije, vendar pa jo namerava prebrati, razložiti svojo odločitev in se tako »opravičiti pred licem slovenskega

²⁷ Prav tam.

²⁸ Po: »Iz deželnih zborov / Deželni zbor kranjski«, Slovenski narod, 1869/122.

²⁹ Po: »Slovensko vprašanje IV.«, Slovenski narod, 1869/122.

³⁰ »Slovensko vprašanje II.«, Slovenski narod, 1869/119.

³¹ Po: Fran Levstik, »O šentpeterskeje zaupnici g. dr. Zarniku«, Slovenski narod, 1869/133.

³² Prav tam.

³³ Po: »Iz deželnih zborov / Deželni zbor kranjski / Poročilo odbora za dr. Bleiweisov predlog, naj se pregledajo splošne državne postave«, Slovenski narod, 1869/126.

³⁴ Po: »Resolucija zarad zedinjenja Slovencev«, Slovenski narod, 1869/124.

naroda«. ³⁵ Na volitvah za državni zbor 22. oktobra Zarnik, ki je kot edini poslanec nasprotoval pošiljanju poslancev v državni zbor, ni volil. ³⁶

Zarnik se je zavzemal za bolj odkrito in odločno resolucijo, ki je poudarjala: »a) *Državne osnovne zakone razglašene 21. decembra 1867. pregledati je po ustavnem poti, in tako popraviti, da samouprave posameznih kraljestev in dežel, torej tudi kranjske vojvodine, bode tako razširjeno, da se oblasti državnega zbora odvzame vse, kar spada k pravosodju, bogočastju in nauku ter k vsej upravi.*

b) *Dežele in pokrajine, koder prebivajo Slovenci rekše: kranjsko, južno štirsko, južno koroško deželo, Istro, Goriško ter Gradiško in tržaško zemljo je po ustavni poti združiti v eno ustavno skupino pod imenom: Slovenija z enim občnim deželnim zborom ter z eno občno odgovorno vlado.*

c) *Žumberske stotnje (kompanije) in Marija dol z osredji* [op. graničarski okraj Žumberk in Marindol v Vojni krajini, ki sta bila državnoopravno del Kranjske] *je združiti s kranjsko vojvodino.* ³⁷

O resoluciji odbora, ki jo je najbrž sestavil Costa (na podlagi Zarnikovega ³⁸ oziroma Zarnikovega in Svetčevega koncepta ³⁹) kranjski deželni zbor ni razpravljal. Vlada je 22. oktobra po dopoldanski seji zaključila njegovo jesensko zasedanje, čeprav sta bili napovedani tudi seji popoldne istega dne in naslednjega dne. Odločitev vlade je bila nenadna, a ne nepričakovana. »*Jutri pride resolucija na dnevni red. Obče je počil glas, da bo g. Conrad, deželni predsednik, precej 'stante pede'* [op. lat. takoj, na mestu, pri priči] *zbor sklenil, ko pride ta točka v obravnavo.*« ⁴⁰ Na ta način je deželna vlada preprečila obravnavo resolucije. Teden dni kasneje (30. oktobra) je bila tudi v goriškem deželnem zboru predstavljena »*kreпка interpelacija*« o Zedinjeni Sloveniji, ki sta jo podpisala samo dva poslanca (dr. Tonkli in dr. Žigon). ⁴¹

Slovenski narod in Novice sta začela polemizirati med seboj. V Slovenskem narodu je ostre članke objavljal Levstik (Res stavimo 'zedinjeno Slovenijo' da Bog pomagaj, št. 136), ki je organiziral Zarniku omenjeno zaupnico med šentpeterskimi rodoljubi v Ljubljani. Z zaupnico si je Levstik nakopal dodatno nejevoljo prvakov.

Šentpeterski zaupnici, ki je poudarjala Zarnikovo vsestransko znanje, bistrournost, »*vedno oboroženo gotovost*«, pogum in humor ⁴² (Zarnik je po zaslugi podlistkov iz dunajskega parlamentarnega in študentskega življenja ter potopisov v Novicah veljal za »*prvega slovenskega humorističnega pisatelja*«, ⁴³ svoje govore v deželnem zboru in na taborih je pogosto prežl z »*dovtipno žilico*« ⁴⁴), je sledila zaupnica Zarniku, ki so jo sestavili prebivalci Cerknice in Begunj pri Cerknici na Notranjskem. ⁴⁵

Novice so objavile kritične misli o Zarnikovem poslanskem delovanju, ki naj bi jih poslali njegovi dolenjski volivci. Ti so ugotavljali, da se Zarnik zapleta v protislovja: v državni zbor ni hotel voliti, Zedinjeno Slovenijo pa želi doseči po ustavni poti, torej v državnem zboru.

³⁵ Po: Fran Levstik, »O šentpeterskeji zaupnici g. dr. Zarniku«, Slovenski narod, 1869/133.

³⁶ Po: »Iz Ljubljane 22. oktobra (Iz. dp.)«, Slovenski narod, 1869/126.

³⁷ Prav tam.

³⁸ Po: Fran Levstik, »O šentpeterskeji zaupnici g. dr. Zarniku«, Slovenski narod, 1869/132 in 133.

³⁹ Po: Ivan Prijatelj, Mladoslavenci, Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina 1848–1895, Tretja knjiga, str. 129.

⁴⁰ »Iz Ljubljane 22. oktobra (Iz. dp.)«, Slovenski narod, 1869/126.

⁴¹ Po: »Interpelacija goriška«, Slovenski narod, 1869/129.

⁴² Po: Fran Levstik, »Zaupnica dr. Zarniku«, Slovenski narod, 1869/128.

⁴³ Po: Fran Levec, »Dr. Valentin Zarnik«, Ljubljanski zvon, 1888, str. 308.

⁴⁴ Po: Fran Šuklje, Iz mojih spominov, I. del, Ljubljana 1988, str. 125/126.

⁴⁵ Po: »Razne stvari / Nova zaupnica dr. Zarniku«, Slovenski narod, 1869/138.

Jakob Alešovec (iz: Ivan Prijatelj, Mladoslavenci, Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina 1848–1895, Tretja knjiga, Ljubljana 1958)

*»On po takem v eni sapi hoče ustavnost in neustavnost; on hoče ob enem, naj se pred državni zbor nese predlog, a naj se vanj ne hodi.«*⁴⁶ Levstik je menil, da je dolnjiški dopis sestavil Bleiweis sam.⁴⁷

Blisk

Levstik je bil konec šestdesetih let trdno odločen, da izda in založi satiričen list. Z njim je želel uresničiti dolgoletno hotenje po lastnem glasilu, ki bi prevzelo *»vlogo plemiške tribune«*,⁴⁸ *»svobodne stolice, s katere bi mogel kritikovati javno življenje«*.⁴⁹ Zaradi lista se je leta 1861 preselil v Trst, a šele od januarja do septembra 1863 je lahko urejal in pisal v Naprej, drugače pa je bil odvisen od urednikov, ki so lahko po svoji volji zapirali uredniške predale pred njegovimi pogledi in polemikami. *»Mož z njegovim temperamentom pač ni mogel več moledovati pri raznih pokrajinskih listih, naj dajo pohleven prostorček njegovim dopisom, ki niso bili za to, da tiho kramljajo, ampak da naravnost v obraz kriče celemu narodu.«*⁵⁰ S satiričnim listom bi si lahko uredil tudi gmotno stanje, ki bi mu omogočilo zakon z mlado Koširjevo Franjo.

Prvi je o Levstikovem satiričnem listu konec leta 1869 pisal graški liberalni dnevnik Tagespost (1856–1945). Notico sta prevzela Slovenski narod (v isti številki je bilo objavljeno

⁴⁶ Po: »Iz Dolenskega. 30. okt.«, Novice, 1869/44.

⁴⁷ Po: Fran Levstik, »O šentpeterskeji zaupnici g. dr. Zarniku«, Slovenski narod, 1869/133.

⁴⁸ Po: Matjaž Kmecl, »Boji in porazi«, Fran Levstik, Ljubljana 1981, str. 107.

⁴⁹ Po: Ivan Prijatelj, Janka Kersnika zbrani spisi, 6. zvezek, Ljubljana, 1910, str. 134.

⁵⁰ Prav tam.

Stritarjevo vabila za naročanje Zvona) in časnik kranjskih ustavovernih Nemcev Laibacher Tagblatt (1868–1880).⁵¹

Levstikovi staroslovenski nasprotniki ob novici, da namerava izdajati satiričen list z delovnim naslovom Blisk (naslov se morda zgleduje po češkem humorističnem listu Blesk iz 1864),⁵² niso stali križem rok. Istega dne, ko je Laibacher Tagblatt objavil iz Tagespost povzeto notico, je Jakob Alešovec (morda zaradi starih zamer, iz strahu pred novo konkurenco ali zaradi lojalnosti do prvakov) v nemškem listu »für vaterländische Interessen« Triglav (1865–1870) napadel Levstikov časopisni projekt.⁵³

Alešovčev nemški časnik za slovenske zadeve Triglav (Alešovec je februarja 1869 na Bleiweisovo prošnjo postal njegov odgovorni urednik, 1870 pa tudi lastnik in izdajatelj,⁵⁴ zaradi pomanjkanja denarja je najbrž sam napisal večino člankov) je veljal za nemško pisano podružnico Bleiweisovih Novic, ki so z ustanovitvijo nemškega lista ohranile svoj monopol na slovenskem časnikarskem polju. Podoben satiričen podaljšek političnih nazorov Novic je bil na nek način tudi Alešovčev Brenclj (Slovenski narod je o Triglavu pisal kot o »nemškem Brenclju«).⁵⁵ Leta 1864 se je Levstik odločno zoperstavil snovanju nemškega časnika Triglav, kar je poglobilo nesoglasja s prvaki.

Levstik je na Alešovčevo pisanje nemudoma odgovoril v rubriki Slovenskega naroda, v kateri so bile objavljene ljubljanske novice: »Časniki so razglasili, da v Ljubljani po novem létu začne izhajati še en slovenski šaljivi list. Novine 'Tagespost' so celó pripomnile, da bode liberalen ter skušal klerikalnega 'Brenclja' izpodriniti. 'Brencljev' urednik g. Aleševce se je torej 17. decembra letos v Triglavu zeló raztogotil, in pisal, da pride novi list v roke ljudém, kateri niti slovenski pisati ne znajo, kakor je tudi pri 'Juriju s pušo', ter da bi ga utegnil celó Dežman skriváj podpirati in vlada z novci zalagati.

Lehko je uméti vsacemu, kdor je prečital samo prvi in zadnji list 'Brenclja', zakaj se Aleševce tako bojí tekmece; vendar bi si ne bili nikdar mislili, da je Aleševce tako negospodke duše, kakor je pokazal. On, ki sam res ne uméje dveh slovenskih vrstic napisati brez debelih slovenskih napák, očita 'Juriju s pušo' neznanje slovenskega jezika, in smé pripovedovati, da bode slabo pisan tudi novi list, o katerem se nič ne vé! – Žaba je videla, ko so konja kovali, in brž je tudi ona vzdignila nogo.

Da je Aleševce poprej živel od drobtín, ki so padale od 'Laibaherične' [op. Laibacher Zeitung (1783–1918)] in 'Tagblattove' mize [op. Alešovec je sprva pisal v nemščini, potopise, ljudske povesti in novele je mdr. objavljaj v Laibacher Zeitung, pri Laibacher Tagblattu je bil korektor,⁵⁶ zaradi dopisovanja v nemške liste so ga imeli za nemškutarskega »špiclja«], to vé, če ne ves slovenski svet, gotovo vsaj vsa Ljubljana. Sodili bi torej, da zategadelj on ne sme najzadnji devati na sum druge novine, posebno predno njihov prvi list, celó predno so razglasile povabilo k naročnini.

Iz trdno zanesljivih ust vemo, da novi list, kateri začne po imenu 'Blisk' s podobami izhajati sredi januarja, ali zaradi mnozih priprav morebiti celó še le s početkom februarja prihodnjega

⁵¹ »Neues slovenisches Witzblatt«, Laibacher Tagblatt, 1869/288, in »Nov humorističen slovenski list«, Slovenski narod, 1869/148.

⁵² Po: Anton Slodnjak, opombe k: Fran Levstik, Zbrano delo, Deveta knjiga, Politični spisi II, Ljubljana 1962, str. 543.

⁵³ Jakob Alešovec, »Neues sloveinsches Witzblatt«, Triglav 1869/101, po: Levstikova pisma (uredil Avgust Pirjevec), Ljubljana 1931, str. 4.

⁵⁴ Po: Dragotin Lončar, »Alešovec Jakob«, Slovenski biografski leksikon, Ljubljana 1925–1932, str. 6–7.

⁵⁵ Po: »Preklican preklic«, Slovenski narod, 1870/46.

⁵⁶ Po: Josip Jurčič, »Zoper slovensko revolver-žurnalistiko Brenclj-Aleševčevo II«, Slovenski narod, 1880/218.

leta, ne bode imel niti programa, kakoršen je razglašen v 'Tagesposti', niti ne bode izpodrival 'Brenclja', kateri naj pazi, da se ne izpodrine sam. 'Blisku' bodo vse druge namére.«⁵⁷

Levstik in Josip Stritar sta bila najpomembnejša literarna teoretika svoje dobe, pesnika in pisatelja, rojaka in v zasebnem življenju bolj ali manj pristrčna prijatelja. Moža so ločevali različni pogledi na slovstvene zadeve, prav tako tudi izobrazba, socialni položaj ter nazorsko in vedenjsko neujemanje. Stritar je Levstika oboževal (*»Čislali so ga mnogi; rad ga morda nihče ni imel tako kakor jaz. Levstik je bil moja – prva ljubezen!«*).⁵⁸ Levstik na Stritarjevo naklonjenost ni odgovarjal v enaki meri, zato je Stritar moral zapisati: *»Prijateljstvo, katero naju je družilo, bilo je enostransko. Rekel sem: prijateljstvo, bolje bi bil rekel: ljubezen, to je bila prava, srčna ljubezen! Jaz sem Levstika rad imel, ljubil sem ga, ne pravim: strastno, a prav iz srca sem ga ljubil. On me je čislal, tudi rad me je imel, ne pravim, da ne; a ne tako kakor jaz njega. Neka stena, ne vidna, ali tolikanj bolj čutna, bila je vedno med nama. Levstik je bil, kakor sem sam v sebi dejal z nekim žalostnim humorjem, edina moja nesrečna ljubezen. In vendar so bila zopet trenutja, ko me je, rekel bi skoraj, strastno objel in poljubil, a potem je bil zopet hladan kakor prej.«*⁵⁹

Stritar se je vesti o Levstikovem satiričnem listu razveselil. 3. januarja 1870 je pisal Levstiku: *»Ali boš res izdajal satiričen list? Vidiš, to sem jaz že kdaj mislil, da Ti si, kakor stvarjen za tó, pa treba nam ga je, le drugo ime!«*⁶⁰

Levstik je odgovoril Stritarju, da res načrtuje satiričen list, a nima sredstev zanj.⁶¹

Stritar je (v pismu Levstiku 11. januarja 1870) menil: *»Z 'Bliskom' sem zadovoljen, če 'jih' boš res zgrabil.«*⁶² 13. januarja je Stritar obvestil Levstika, da mu ne bo potrebno plačati časniške kavcije in koleka, če bo satirični list izhajal dvakrat na mesec.⁶³ In ponovno 19. januarja 1870: *»Kaj je s Tvojim 'Bliskom'? Zablistaj, zablistaj, pa zagermi malo, pa kmali; če malo, 'vdari' vmēs – tudi ne škodi!«*⁶⁴

13. februarja je Stritar povabil Levstika na Dunaj, naj mu pomaga urejati Zvon, ki je začel izhajati 1. januarja 1870.⁶⁵ Levstik je odgovoril, da se je po prejemu pisma odločil oditi na Dunaj. Vendar pa je reven kot cerkvena miš in ne more *»pošteno«* zapustiti Ljubljane, če ne uspe dobiti 200 goldinarjev. *»Najsilnejše dolgove sam veš, da je treba plačati; a da bi mi ti toliko dal, tega se ne smem niti ne morem nadejati, če tudi bi morda pozneje vse lepo poravnala, kajti 'Blisk' bi že toliko nesel, da bi človek mogel kak krajcar vrniti, in tudi pri 'Zvonu' bi delal. Če mi torej moreš pomagati, pomagaj mi, in še pred koncem t. m. bom na Dunaji. Sam veš, v kacic stiskah sem bil. Vsa obleka je šla; nekoliko bi si je moral pripraviti, kajti svet človeka sodi, kakoršnega vidi.«*⁶⁶

18. februarja je Stritar Levstiku ponudil 100 goldinarjev, za ostalo naj se pogodi z upniki, lepšo in cenejšo obleko si bo lahko kupil tudi na Dunaju. Levstik je 19. februarja pisal Stritarju,

⁵⁷ »Iz Ljubljane, 19. decembra (Izv. dop.), Slovenski narod, 1869/149.

⁵⁸ Stritarjevo pismo Franu Levcu z dne 27. novembra 1887, NUK v Ljubljani, Levčeva korespondenca, po: opombe k Josip Stritar, Zbrano delo, Četrta knjiga, str. 465.

⁵⁹ Po: Josip Stritar, »Levstik (Berilo v slovenskem klubu na Dunaju)«, Zbrano delo, Četrta knjiga, str. 411.

⁶⁰ Po: Avgust Žigon, »Prijateljska zgodba iz Levstikovega življenja«, Slovan, 1916, str. 81.

⁶¹ Prav tam, str. 82–83.

⁶² Prav tam, str. 112.

⁶³ Po: Stritarjevo pismo Levstiku z dne 13.1.1870, Levstikova pisma, str. 294. Kavcijo (varščino) je bil dolžan položiti izdajatelj periodične tiskovine, ki je izhajala več kot dvakrat mesečno in je, čeprav samo mimogrede, obravnavala politične dnevne dogodke ali pretresalo politična, verska in socialna dnevna vprašanja (po: 13. paragraf Tiskovnega zakona z dne 17. decembra 1862 št. 6 d. z. za 1863., Zbirka avstrijskih zakonov v slovenskem jeziku, I. zvezek, Ljubljana 1889, str. 198).

⁶⁴ Po: Avgust Žigon, »Prijateljska zgodba iz Levstikovega življenja«, Slovan, 1916, str. 113.

⁶⁵ Po: Stritarjevo pismo Levstiku z dne 13.2.1870, Levstikova pisma, str. 294.

⁶⁶ Levstikovo pismo Josipu Stritarju z dne 16.2.1870, prav tam, str. 295.

Josip Stritar (iz: Ivan Prijatelj, Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina 1848–1895, Četrta knjiga, Ljubljana 1961).

da za najnujnejše potrebe potrebuje najmanj 130 goldinarjev. Levstik je podrobno opisal pičle dohodke v zadnjih desetih letih in dolgove, ki si jih je nakopal v času, ko se je preživil s skromnimi honorarji od literarnega dela. »Če mi ne moreš pomagati, drugega prijatelja nemam, in ostanem na sramoti, kajti vsa Ljubljana vé, da mislim iti na Dunaj. Stori torej po svoji moči in po svojem razumu, ker jaz nikakor nečem in ne smém še tebe s seboj pogrezati.«⁶⁷

19. februarja je Albin Arko v graški Tagespost (Morgenblatt, št. 47) naznanil, da odhaja Levstik marca na Dunaj urejat »literarno-leposlovni« list, kar je zlasti omembe vredno, ker je Levstik sovražnik klerikalcev, pa tudi ti ga strastno sovražijo, kar je možu šteti v čast.⁶⁸

Zvon je bil edini slovenski list, ki je izhajal na Dunaju. Levstik je zato 20. februarja pisal Stritarju in mu pojasnil, da ni nikoli razmišljal o prevzemu njegovega uredništva.⁶⁹

Stritar je 22. februarja ponovil svoje povabilo: »Čuden Človek! Če nimaš druge skerbi, le miren bodi. Kaj bi pa bilo, ko bi res prišel uredovat 'Zvon'? Pridi, pa ureduj ga, kakor Ti drago, če češ tako, da bo Listnica na prvi strani, 'ZVON' pa na zadnji.« Stritarju se ni zdelo potrebno, da bi Levstik objavil pojasnilo v Slovenskem narodu. Levstika je tudi opozoril, da lahko dobi polovično železniško vozovnico za pot na Dunaj.⁷⁰

Istega dne je Levstikov mlajši dolenjski rojak in prijatelj Josip Jurčič (1844–1881) v Slovenskem narodu povzel novico ljubljanskega dopisnika graške Tagespost o Levstikovem odhodu na Dunaj in jo komentiral: »Nam sicer o tem ni ničesar znano, vendar ta vest ni abso-

⁶⁷ Po: Avgust Žigon, »Prijateljska zgodba iz Levstikovega življenja«, Slovan, 1916, str. 148–149.

⁶⁸ Po: Ivan Prijatelj, Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina 1848–1895, Četrta knjiga, Ljubljana 1961, str. 375–376.

⁶⁹ Levstikovo pismo Josipu Stritarju z dne 20.2.1870, po: Fran Levstik, Zbrano delo, Enajsta knjiga, Pisma, Ljubljana 1980, str. 157.

⁷⁰ Stritarjevo pismo Levstiku z dne 22.2.1870, po: Anton Slodnjak, opombe k: Fran Levstik, Zbrano delo, Deseta knjiga, str. 450.

lutno nemogoča, ker poznamo ljubljanske razmere.« Po prejemu Levstikovega pojasnila je Jurčič lahko pripisal: »Že zadnji trenutek smo iz trdnega vira zvedeli, da je laž, kar so te dni pisale gradske novine 'Tagespost', da Levstik prevzame vredništvo na Dunaji že zdaj na svitlo hodečega 'Zvona'. – Res je samo to, da Levstik misli iti na Dunaj, in tam izdajati humoristične novine 'Blisk', a ne 'Zvona', kateri že izhaja tako vredovan, da ga bolje vredovati noben Slovenec nima sposobnosti.«⁷¹

Levstik se je zavedal velikega pomena časnikarstva. Časniki so predstavljali osrednjo možnost širjenja novic, pretoka idej, razpravljanja o političnih vprašanjih, krepitev zavesti o jezikovni, gospodarski, kulturni, politični povezanosti Slovencev. Vedno bolj očiten je postajal vpliv časnikarstva na vsakodnevno politiko. »Časopisi vodijo /.../ in tudi delajo javno mnenje.«⁷² Časniki in revije so po zaslugi objavljanja raznih podlistkov, zgodb v nadaljevanjih, poročil, ocen, povesti, pesmi in drugih prispevkov bili tudi glavna priložnost za literarno delovanje. Zato je bil Levstikov cilj v cesarski prestolnici lasten politično-satirični časopis, saj tega nikakor ne bi mogel izdati »v sprvačeni Ljubljani«, ⁷³ kjer so se mu pozaprta skoraj vsa vrata.

Prvaki, ki jih je na tistem začel prežemati strah pred satiričnim listom v Levstikovih rokah, so mu pod noge začeli metati polena. Fran Levec (1846–1916) je avgusta 1869 sporočil sošolcu Ferdinandu Ulrichu: »Edinega moža, ki je poštenjak skoz in skoz, ki dopisuje edini iz Ljubljane v vnanje, Slovanom prijazne časopise, ki ima res v glavi – Levstika no, pa vse črti. Pa jim tudi prekleto debele in gorke resnice robí.«⁷⁴

Levstikove značajske poteze (načelnost, poštenost, resnicoljubnost, pokončnost, borbenost, samozavest, avtoritativnost, zvestoba svojemu prepričanju, svojeglavost, trmoglavost, nezaupljivost, maščevalnost, vzkipljivost, koleričen in eruptiven temperament, nagnjenost do satire) so govorile v prid pričakovanjem prvakov, da se jih Levstik poloti zaradi starih zamer in njihovega aktualnega delovanja. Lista zato Levstiku najbrž ne bi hotel tiskati slovenski tiskar Jožef Blaznik – ta je 1854 natisnil njegove Pesmi (izšle so s pomočjo Bleiweisovega in Dežmanovega priporočila) –, saj je bil Bleiweisov prijatelj in od leta 1850 lastnik Novic, prevzel pa je tudi tisk Aleševčevega Brenclja. V Ljubljani bi Levstik težko našel tudi primerne risarja in lesorezca, saj je Alešovec tedaj satirične ilustracije za Brenclja moral naročati na Dunaju.

Konec februarja 1870 je Laibacher Tagblatt poročal, da so slovenski satirični list Blisk, ki naj bi izšel v Ljubljani, zaenkrat spodnesli prvaki, ki jih ima urednik Bliska na muhi, medtem ko je slovenski tisk v njih doslej videl nedotakljivo svetinjo. Vendar podporniki tega podjetja nameravajo satirični list v kratkem izdati na Dunaju, kamor se bo preselil urednik.⁷⁵

Slovenski narod je poudaril: »Da se bode moral prvi slovenski pisatelj g. Levstik preseliti na Dunaj je – žalibog – istina. V Ljubljani so se stavile njegovemu prihodnjemu listu od vseh strani take zapreke, da ga ni mogel spraviti na dan. Tako se toraj zaradi naše malomarnosti razcepljejo po daljnem svetu še te moči, ki jih imamo. Ljubljana je imela do sedaj le enega Levstika; saj je pa tudi mož, na katerega bi smel biti ponosen vsak narod!«⁷⁶

⁷¹ Josip Jurčič, »G. Fran Levstik, znani slovenski pisatelj se preseli ...«, Slovenski narod, 1870/22.

⁷² Janez Jesenko, »Časnikarstvo in naši časniki«, Slovenski narod, 1884/12.

⁷³ Po: Fran Levstik, »Blisk« (uvodnica v prvotno nameravani satirični list Blisk), po: Fran Levstik, Zbrano delo, Tretja knjiga, str. 8.

⁷⁴ Levčevo pismo Ferdinandu Ulrichu z dne 11. avgusta 1869, po: Dušan Kermavner, Slovenska politika v letih 1879 do 1895 / Političnogodovinske opombe k peti knjigi Ivana Prijatelja Slovenske kulturnopolitične in slovstvene zgodovine, Ljubljana 1966, str. 522.

⁷⁵ Po: »Das slovenische Witzblatt 'Blisk'«, Laibacher Tagblatt, 1870/44.

⁷⁶ »O-«, »Iz Ljubljane, 22. febr. (Izv. dop.)«, Slovenski narod, 1870/23.

Levstik je moral pred odhodom na Dunaj odpraviti najbolj nestrpne upnike, kar mu je uspelo s Stritarjevim posojilom. Da bi si pridobil finančna sredstva za satirični list, si je denar sposodil tudi od prijateljev (Frana Erjavca, Dragotina Rudeža, Ščitomirja Vilharja, Matija Žvanuta)⁷⁷ in sprejel 25 goldinarjev posojila, ki mu ga je ob slovesu ponudil kranjski deželni predsednik Siegmund Conrad pl. Eybesfeld (1821–1898). S Conradovim posojilom naj bi poplačal star dolg v neki krčmi.⁷⁸

5. marca ob enih ponoči je Levstik z vlakom odpotoval iz Ljubljane proti Dunaju. Ob četrtna sedem zjutraj je bil v Mariboru.⁷⁹ »*Stari zvesti prijatelj*« iz Ljubljane dr. Valentin Zarnik, ki je bil od konca januarja istega leta odvetniški koncipient pri dr. H. Lorberju v Mariboru,⁸⁰ ga je prosil, naj se ustavi pri njem, da bodo skupaj preživeli en dan. »*Prvaki mislim, veselja in radosti poskakujete, da mene ne bo v Ljubljano in da Ti greš. – Prosit!*«, je poudaril Zarnik.⁸¹

6. marca je bil Levstik v Mariboru. 7. marca ob pol sedmih zjutraj se je odpravil na Dunaj, kamor je prispel ob peti uri zvečer. 7., 8. in 9. marca je stanoval v gostilni »Pri rdečem petelinu« v predmestju Landstrasse, nato pa si je najel sobo na Ungargasse št. 39.⁸²

Slovenski in slovanski študentje so Levstika slovesno sprejeli kot »prvoboritelja« in idejnega voditelja. Levstik in Stritar sta veljala za vzornika slovenske svobodomiselnosti mladine, zlasti Levstik, ki je vplival tako na mladega Stritarja kot na Josipa Jurčiča. Levstik in Stritar sta bila v stikih od leta 1854 (med afero z Levstikovimi Pesmimi bi osmošolca Stritarja skoraj doletela izključitev iz šole). Jurčič je začel pisati pod vplivom Levstikovih spisov iz leta 1858, z Levstikom se je osebno seznanil leta 1865.

Na prvem shodu slovenskih študentov 14. avgusta 1868 (predsednik shoda je bil prvi urednik Slovenskega naroda Anton Tomšič) je Jurčič med skupnim obedom v ljubljanski čitalnici v napitnici Levstiku poudaril, da ga »*mladina spoštuje kakor prvega izmed živčih slovenskih pesnikov, kterege nasprotnike tudi mi za svoje spoznavamo, kateri je vedno z mladino, in za katerim je in bode vedno mladina stala*«. Levstik je v zahvali označil ta dan za najlepši dan v svojem življenju. Tudi sam je napil, in sicer Slovenskemu narodu: »*Ta časnik je časnik vseh svobodoljubnih, poštenih, rodoljubnih Slovencev, časopis, ki se ne boji nobenega prvaka, kedar gre resnico povedati. Naša dežela in naši vodniki, žalibog zanj niso ni krajcarja dali, ampak zavirali so ga ter zoper njega delali. Toda jaz vam povem: slovenski narod, ki po zemlji hodi in mariborski Narod se identificirata. On ima korenike, katerih mu ne boste izruvali ... Mladina, delaj za ta list, širi ga med narodom; priporočaj ga, kajti on resnico govori.*«⁸³

Leta 1867 je Levstik snoval političen časopis Slovanski Jug, ki ni naletel na podporo staroslovenskih politikov. Levstikovo zamisel so deloma sprejeli liberalni štajerski mladoslovenci, ki so naslednje leto ustanovili Slovenski narod. Levstik je bil med osrednjimi sooblikovalci programa Slovenskega naroda, postal je eden njegovih sodelavcev in občasen ljubljanski dopisnik.

Dunajski študenti so 12. marca 1870 v Levstikovo čast priredili »slovesen komers«. »*Zaslužnega delavca na slovenskem literarnem polju*« so pozdravile deputacije študentskih društev. Zbranih je bilo okrog 300 slovanskih mož. Govori so bili v slovenskem, ruskem, hrvaškem in češkem jeziku.⁸⁴

⁷⁷ Po: Anton Slodnjak, opombe k: Fran Levstik, Zbrano delo, Tretja knjiga, str. 295.

⁷⁸ Po: Levstikovo pismo Albinu Arku z dne 5.5.1870, Levstikova pisma, str. 12.

⁷⁹ Po: Avgust Žigon, »Prijateljska zgodba iz Levstikovega življenja«, Slovan, 1916, str. 180.

⁸⁰ France Koblar & Vasilij Melik, »Zarnik Valentin«, Slovenski biografski leksikon, 14. zvezek, Ljubljana 1986, str. 767.

⁸¹ Po: Avgust Žigon, »Prijateljska zgodba iz Levstikovega življenja«, Slovan 1916, str. 180. Prosit: lat. na zdravje! srečno! (voščilo pri pitju)

⁸² Prav tam.

⁸³ Po: Fran Celestin in Fran Levec, »Študentski shod v Ljubljani«, Slovenski narod, 1868/59.

⁸⁴ Po: »Iz Dunaja se nam poroča«, Slovenski narod, 1870/34.

Valentin Zarnik (iz: Ivan Prijatelj, Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina 1848 do 1895, Obdobje okorelega konservativizma 1860–1868, Druga knjiga, Ljubljana 1956).

Slovenski slavnostni govor je pripravil Fran Levec, »najagilnejši član«⁸⁵ maja 1869 ustanovljenega Akademskega društva Slovenija. Levec, ki je bil na Dunaju v tesnih stikih s Stritarjem in je z njim v dogovoru ob ustanavljanju Zvona vabil Levstika k sodelovanju,⁸⁶ je na »komerzu« (študentski popivki, družbi, zabavi, veseljačenju) dejal: *»Kako pomenljivo je Levstikovo ime za vsacega poštenega Slovence, očitno vam bo najbolj iz tega, če omenim, da dosedaj sem opazoval jaz v vsej sedANJI slovenski literaturi in v vsem slovenskem javnem življenju – dve stranki, in sicer ena je za Levstika, druga je zoper Levstika. Na njegovi strani sem videl talent, napredek, značajnost, pravo svobodo in domoljubje, na nasprotni pa tartuferijo [op. hinavstvo, licemerstvo], egoizem, farštvo, koristolov, dušno gnjilobo – skratka vse, kar beseda 'pervakarstvo' najbolj zaznamuje. Na kateri strani smo mi: ... G. Levstik po svojem jeklenem značaju, po svojem talentu in po svojem delovanju kot pesnik in pisatelj gotovo zasluži, da si ga je slovenska inteligenca izbrala za svojega načelnika. O njegovih zaslugah ne bom tukaj govoril ... opomniti hočem samo nekaj malega: Gospoda, če je Bleiweis prvi za Preširnom s svojimi Novicami 43. leta začel orati njivo slovenskega slovstva, bil je g. Levstik prvi, ki je na tej njivi začel sejati rumeno pšenico ... Da so moje besede resnične, prepričal se bo vsak, kdor vzame v roke knjige in časopise, tiskane od 1843.–1855. leta. Jezik, v katerem so pisane vse, je neslovensk, mešanica iz slovenskega in hrvaškega. Šele g. Levstik je slovenskim pisateljem s svojimi spisom 'Napake' etc., 'Kerpanom', kritikami v Glasniku [op. jezikoslovna razprava Napake slovenskega pisanja, Novice, novela Martin Krpan, obe iz 1858, Janežičev lepoznavski list Slovenski glasnik (1858–1868), prva slovenska literarna revija] pokazal pravo pot, kajti rekel je: Če hočete slovensko pisati, poslušajte narod, učite se, kako narod misli, kako narod govori. In vsi dobri slovenski pisatelji od Valjavca do Jurčiča – vsi so poslušali njegov glas. Toda namesto da bi se bilo takemu možu, kakor je g. Levstik, življenje lajšalo, skrbeli so naši domoljubni duhovni in pervaki ... da se mu je grenilo na vso moč ... In g. Bleiweis je notorično*

⁸⁵ Po: Ivan Prijatelj, »Vloga 'omladine' v prvem obdobju 'mladoslovenskega' pokreta«, Ljubljanski zvon, 1924/9, str. 531.

⁸⁶ Po: Stanko Janež, »Sodelavec Stritarjevega Zvona«, Fran Levec, Ljubljana 1980, str. 63.

pri črni kavi najemal ljudi, da so pisali zoper Levstika, se ve, s kakim vspehom – to je drugo vprašanje. Kajti kakor Argos opazoval je Levstik zadnja leta vse javno in skrivno dejanje in nehanje naših prvakov ter brez usmiljenja šibal njih egoizem in njihovo nedoslednost pri vsaki priložnosti. In reči se mora, da njegove zasluge v žurnalistiki niso manje nego v lepoznavski literaturi. Ni čuda, da so ga torej hoteli ugonobiti, naj velja kar hoče ... Crepiren soll der Hund! bilo je in je še njih geslo. Pa kakor kaže, tudi tukaj jim bo spodletelo, kakor jim je v literaturi, kajti, kakor vidite, je g. Levstik še zdrav in vesel na duši in hvala bogu, tudi na telesu, in tacega naj nam bog ohrani še prav mnogo, mnogo let.«⁸⁷

Levstik je v zahvali dijakom poudaril, da si je dolgo želel priti »v sredo slovenske mladine, ker mu niti ni bilo mogoče ostati v mestu, v luži, kjer si sebičnost, lakomnost in slavohelepe, kakor nesramne živali, odjedajo druga drugi glave,« in priporočal prisotnim »trden značaj.«⁸⁸

Tudi Akademsko društvo Slovenija je februarja 1870 razmišljalo o humorističnem listu. Za bodočega urednika lista z naslovom Sokol je bil izbran Levec. Zamisel o Sokolu so opustili ob novici, da pride Levstik na Dunaj zaradi šaljivega lista – »tem ožje se jim je bilo okleniti toli priljubljenega mučenika ljubljanske zavisti.«⁸⁹

Die krainischen Slovenen haben mit ihrer Politik abgehaust.

Ob naznanilu o Levstikovem odhodu na Dunaj se je v Triglavu ponovno oglasil Jakob Alešovec. V notici Slovenskega naroda ga je zmotila trditev, da so intrige prvakov preprečile satirični list, ki ga najbolj izvrsten slovenski jezikoslovec pripravlja v Ljubljani. Zapisal je, da Triglav ne namerava zmanjševati Levstikovega jezikoslovnega slovesa, toda dejstva, da v Ljubljani ni našel tiskarja za svoj list, zagotovo niso zakrivali prvaki. Določena vrsta ljudi, ki raje zmerja in rije po temi, kot da bi sama kaj ustvarila, neprestano in v skupno škodo gloda po tistih, ki so na višjem položaju od njih. Od tod izvirajo neutemeljene obdolžitve prvakov. Naravnost komično je, kako se nekatere temne eksistence dvomljivega slovesa, ki jih je ugoden pasat (stalni tropski veter) zanesel v narodne vode, v katerih krmarijo brez cilja, z vsemi silami trudijo očrniti prvake. Ampak tudi v narodnem taboru morajo biti rovarji. Obžalovanja je vredno, če jih je Levstik zaradi prestanih krivic izbral za zagovornike, kajti o njem je vladalo boljše mnenje.⁹⁰

V polemiki med Levstikovim zagovornikom, Slovenskim narodom na eni in Alešovcem v Triglavu na drugi strani je Slovenski narod opozoril Triglav na »človekoljubni izrek« enega izmed ljubljanskih prvakov: »Krepieren soll der Hund!«⁹¹ Če jih bodo Ljubljančani prisilili,

⁸⁷ Po konceptu v Levčevi zapuščini v ljubljanskem mestnem arhivu (zdaj NUK), iz: Ivan Prijatelj, Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina 1848–1895, Četrta knjiga, Ljubljana 1961, str. 98–100.

⁸⁸ Po: Janko Vencajz, »Zgodopis akad. društva 'Slovenija' na Dunaji 1869.–1894.«, Spomenica o petindvajsetletnici akad. društva 'Slovenija' na Dunaji, Ljubljana 1894, str. 54.

⁸⁹ Prav tam, str. 53.

⁹⁰ Po: Jakob Alešovec, »Wieder die 'prvaki'«, Triglav 1870/17.

⁹¹ Krepieren soll der Hund! / Pogine naj pes! – te besede naj bi dr. E. H. Costa izrekel 1868, ko je Levstik izgubil delo pri uredništvu slovensko-nemškega slovarja. Levstik je med letoma 1858 in 1864 učil Costo pisati v slovenščini, ob njegovi izvolitvi za ljubljanskega župana mu je spesnil pozdravnico. Leta 1863 je ljubljanski okrajni predstojnik Johann Pajk tožil Levstika zaradi razžaljenja svoje uradne časti v članku »Kaj se nekaterim zdi ravnopravnost?« (Naprej, 1863, št. 42). S člankom se je Levstik polotil samovoljnosti Pajka, ki je z grožnjo novih davkov skušal pregovoriti kmečke župane, da ne bi zahtevali slovenskega uradovanja. V tiskovni pravdi je Levstika zagovarjal Costa in ga rešil trimesečne zaporne kazni. Po Costovi izvolitvi za ljubljanskega župana 1864 je bil Levstik nad njim razočaran (Costovo ravnanje na sodnem procesu zoper Južni Sokol zaradi pretepa z ljubljanskimi Turnarji, vztrajanje pri abstinenci ob ljubljanskih občinskih volitvah). Leta 1869 je Levstik napisal satiro »Costi«, ki tedaj ni bila objavljena (po: Fran Levstik, Zbrano delo, Druga knjiga, Lirika / epika / pesmi za mladino / prigodnice / satire / dodatek, Ljubljana 1952, str. 259).

bo Slovenski narod morda pojasnil, kako so Levstika ljubljanski prvaki opisali panslavistu Mihailu Fedoroviču Rajevskemu (1814–1884), duhovniku pri ruskem poslanstvu na Dunaju. *»Levstik je reklama sam zase in Ljubljancani morajo vedeti, da se dandanes uspešno ustvarjajo slovenski listi, katerih lastniki in vredniki niso bili pri 'Novicah' – freisprehani. Če Vam je za slogo, ne kličite nas na boj: mi smo o Vaših slabostih bolje podučeni kakor mislite; če molčimo, molčimo zato, ker nam je za slogo – pa za slogo brez ljubljanskega absolutizma.«*⁹²

Triglav je objavil trditev, da je Conrad ponujal Levstiku visoko letno plačo, če prevzame uredništvo vladnega lista v slovenskem jeziku. Trditev naj bi bila resnična, toda Levstik naj bi leta 1869 kljub gmotni stiski, v kateri je bil, mamljivo ponudbo zavrnil, že prej pa tudi vabilo nekdanjega profesorja in prijatelja, slovenskega narodnega odpadnika Dragotina Dežmana/Karla Deschmanna (1821–1889), naj se pridruži nemški ustavoverni stranki, in prav tako ponudbo, naj postane urednik uradnega deželnega lista Laibacher Zeitung, ki jo je prejel, ko je leta 1865 izgubil delo tajnika pri Slovenski matici. Vest, da bo Levstik prevzel uredništvo Laibacher Zeitung, je bila leta 1865 objavljena v Novicah in Slovencu.⁹³ Najbrž je za razširjanje tovrstnih govoric poskrbel Levstik sam.⁹⁴

Conrada, ki je bil štajerski Nemec, je Levstik (po zaslugi Bleiweisovega priporočila) od junija 1867 učil slovenščine. Februarja 1870 je v že omenjenem pismu sporočil Stritarju, da je pri deželnem glavarju zaslužil okrog 40 goldinarjev, vendar je izgubil desetkrat več časa, kot je bilo plačilo vredno. *»Ne da bi se hvalil, nego da ti vse odkrito razodénem, kakor sam zahtevaš, treba še to povédati, da mi je uže 1½ leto odprto mesto s plačo 1300 gld. na leto, ako prevzamem uredovanje uradnega slovenskega časopisa; to je Konrad meni sam namigával in dr. Zarniku zadnjič na vsa usta povedal. Tudi uže Bach [op. Eduard Bach, deželni predsednik na Kranjskem 1865 do 1867] me je direktno lovil in Dežman izkušal dobiti za svojo stranko – vendar poleg vse svoje velike zadrege nisem omahnil.«*⁹⁵

Alešovec je v Triglavu izbral komentar Conradove izjave iz februarja 1870, namenjene nekemu znanemu domoljubu (*»Die krainischen Slovenen haben mit ihrer Politik abgehaust.«*), ki jo je 7. aprila objavil Slovenski narod (uredništvo je zanjo izvedelo neposredno od vpletenega rodoljuba – Levstika), da je lahko ponovno planil po Levstikovem satiričnem listu. Alešovec je bil prepričan, da o resničnosti sporočila o Conradovi izjavi (oziroma »nedržavniški krilatici«) ni mogoče dvomiti, saj ga dan za dnem ponavlja Laibacher Tagblatt. Prav tako ni nobenega dvoma o povezanosti Laibacher Tagblatt-a z vlado, še zlasti po zanimivih razkritjih Ustavovernega društva (op. Konstitutioneller Verein, društvo ljubljanskih Nemcev in nemškutarjev, ustanovljeno je bilo julija 1868) in Heimannovem apelu po dispozicijskem fondu (op. najbrž goreč nemški liberalec Gustav Heimann (+1870), sodelavec Laibacher Zeitung, ki se je v Ljubljano preselil iz Prusije, bogat trgovec in zastopnik tržaške zavarovalnice, bil je židovskega rodu, a se je spreobrnil v protestanta). Baron Conrad, ki naj bi v Gradcu pred prihodom v Ljubljano izjavil: *»Die Slovenen werden mich schon kennen lernen«*, si z vsemi sredstvi prizadeva, da bi slovenski voditelji izgubili pridobljeno zaupanje. *»Dazu das 'Tagblatt', der 'konstitueller Verein', – dazu wurde mit Vergnügen die jungslowenische Partei benützt und ihr hofirt, – dazu soll endlich sogar ein in Wien erscheinendes slowenisches Witzblatt helfen, dessen Erscheinungskosten der Dispositionsfond garantirt.«*

Finančni in vladni svetniki, birokrati, upokojenci in tujci razumljivo *con anima* (ital. z dušo, z občutkom) delujejo v ta namen, je po tej hudi obdolžitvi Levstikovega satiričnega lista

⁹² »Triglav« je prinesel nek napad na 'Slov. Narod', Slovenski narod, 1870/27.

⁹³ Po: Anton Slodnjak, »Levstik Fran«, Slovenski biografski leksikon, Ljubljana 1925–1932, str. 655.

⁹⁴ Po: Matjaž Kmecl, »Boji in porazi«, Fran Levstik, Ljubljana 1981, str. 145.

⁹⁵ Levstikovo pismo Josipu Stritarju z dne 20.2.1870, po: Fran Levstik, Zbrano delo, Enajsta knjiga, str. 157–158.

nadaljeval Alešovec. Žalostno bi bilo, da se tudi domači meščani ujamejo v tovrstne mreže, če zgodovina grške in rimske republike, angleškega, belgijskega in ameriškega boja za ustavo ne bi učila, da imajo prizadevanja domoljubov tudi nasprotnike.

Conradova izjava je nedržavniška, ker dokazuje, da Conrad nima razumevanja za neizbežne morebitne dogodke v prihodnosti in je zgolj strankarski mož, ki kljub večnemu nasmešku ne bo upošteval utemeljenih, upravičenih in zlahka uresničljivih zahtev kranjskega ljudstva, ki ga zastopa impozantna večina deželnega zbora. Zato v kratkem času ne bo več deželni predsednik. Sledil bo gospodom Giskri, Hasnerju, Herbstu in njihovim vsemogočnim predhodnikom Schmerlingu in Taaffeju.⁹⁶ Gospod Conrad vsekakor ni slutil, da bo po zaslugi priznanja praznovanja Ustavovernega društva na dan sprejetja (decembrske) ustave postal član društva. Conradova izjava je bila neprevidna, saj je z njo primazal klofuto celi deželi, ki mu ne verjame ter časti in posluša svoje preverjene voditelje. Gospod von Conrad dobro ve, kako je zaman želel kandidirati za deželnega poslanca v Kranju in Idriji, kjer so bili volivci skoraj enoglasno za kandidate narodnih voditeljev.⁹⁷

Triglav je članek »Ein unstaatsmännisches 'geflügeltes' Wort« preklical v naslednji številki. Razlog preklica naj bi bilo zagotovilo nekega zanesljivega vira, da je Conradov izrek – tokrat naj bi se glasil: »*Die slovenischen Führer haben abgehaust.*« –, ki sta ga komentirala Slovenski narod in nato Triglav, zlonamerna izmišljotina.⁹⁸

Številko pozneje je sledilo pojasnilo, da pri Triglavu po prejemu zagotovila niso imeli pomislevkov o preklicu domnevne, Conradu pripisane izjave. Iz nekega, nič manj zanesljivega vira pa so zatem prejeli naslednji zapis tozadavnega dvogovora (šlo je za pogovor med Conradom in Levstikom). Dvogovor objavljajo brez kakršnihkoli opazk: »*Präsident (zu dem ihn besuchenden slovenischen Literaten). Ich höre, Sie wollen diese Armen wieder abgreifen. – Literat. Welche Armen? – Präsident. Ich spreche von keiner materiellen Armuth. – Literat. Ich wiess nicht, wen Sie meinen. – Präsident. Sie werden mich doch verstehen. Die Jungslovenen haben allerdings eine Zukunft; aber diese haben abgewirtschaftet.*«⁹⁹

Slovenski narod je k preklicu Triglava pristavil, da Conrad ni uporabil besede »abgehaust«, temveč »abgewirtschaftet« (nem. abhauen: fig. izginiti, pobegniti, odnesti pete / abwirtschaften: zavoziti) – »*kar je po eno in isto, in kar smo že prej vedeli, pa samo zato nismo hoteli popraviti, ker nismo hoteli popravljati tega, kakor se je v Ljubljani raznašala Konradova beseda.*« »Če Konrad res ni govoril onih besed, naj jih pusti uradno preklicati, potem bomo govorili dalje, samo ne več z listom, kterege ne moremo smatrati kot resnobno pisanega, po načelih vredovanega.«¹⁰⁰

Dispozicijska zaloga

Slovenski narod je znova stopil v bran Levstika. Članek »Menda ne bo mirú!« je poudarjal, da so se pri Slovenskem narodu sicer razveselili odločne »odpovednice« Landespräsidentu Conradu v Triglavu in tega, da so v Ljubljani spoznali njegov »vedno smehljajoči se obraz«.

⁹⁶ Dr. Karl Giskra, vitez Leopold Hasner in Eduard Herbst so bili ministri v t. i. »meščanskem ministrstvu«, prvem ministrskem kabinetu po sprejetu decembrske ustave. Predsedniki vlad so bili knez Carlos Auersperg 30.12.1867–26.9.1868, grof Eduard Taaffe 26.9.1868–15.1.1870 in vitez Leopold Hasner 15.1.–11.4.1870. Anton von Schmerling, minister brez listnice v vladi nadvojvode Rainerja (4.2.1861–24.6.1865).

⁹⁷ Po: Jakob Alešovec, »Ein unstaatsmännisches 'geflügeltes' Wort«, Triglav, 1870/29.

⁹⁸ Po: Jakob Alešovec, »Zur Nachricht!«, Triglav, 1870/30.

⁹⁹ Po: Jakob Alešovec, »Zur Richtigstellung einer Berichtigung«, Triglav, 1870/31.

¹⁰⁰ Po: »Preklican preklic«, Slovenski narod, 1870/46.

Toda v »odpovednici« sta se znašla tudi mladoslovenska stranka in Levstikov šaljivi časnik, ki naj bi pomagala spraviti slovenske voditelje ob zaupanje. Urednik Slovenskega naroda je moral štirikrat stati pred sodiščem zaradi člankov, ki so grajali napake kranjske deželne vlade, sodišč in gosposke, kranjskih in ljubljanskih nemškutarjev. Slovenski narod je govoril proti vladi, ko so drugi modro molčali, se z njo pogajali in ji dvorjani (dvorili), pisal je proti Conradu, »*ko so se drugi radi videli v Konradovih zrcalih in lačno pospravljali z Konradove pokrite mize*«. Prav ti pa Slovenskemu narodu očitajo zveze z vlado. »*Daleč je moralo v Ljubljani priti z moralo, če si upa 'Trigl.' Levstiku in njegovemu listu očitati garancijo dispozicijsfonda! Kar hoče tudi kdo očitati g. Levstiku, njegovo čisto domoljubje, vzvišeno nad vsako dvombo, mora mu priznati vsak Slovenec. Pač je res, da je Konrad Levstiku ponujal 1300 gld. letne plače, ko bi hotel prevzeti vredništvo slovenskega vladnega lista, a Levstik je z nevoljo od sebe zavrnil sramotno ponudbo, dasiravno je takrat stradal, dá, stradal, ker so mu bili v Ljubljani spodjedli zadnji pošten zaslužek njegovi premožni rojaki, katerih nekterim je Levstik pomagal do pisateljskega imena* [op. mišljen je dr. E. H. Costa, ki ni dobro obvladal slovenščine, pri Laibacher Tagblattu so sumili, da je avtor njegovih slovenskih spisov Levstik¹⁰¹]. *Koliko jih imate v Ljubljani, ki bi bili v enakem položaju enako ravnali! Povedite nam enega in omolk-nemo, za zdaj pa imamo za tako hudobno razlaganost in perfidno opravljanje čistih značajev samo Greuterjev medmet: 'Pfui!'*«¹⁰²

Pater Joseph Greuter (1817–1888) je bil gimnazijski profesor v Innsbrucku, tirolski državni poslanec in privrženec ultramontanstva. Klic »Pfuj!« oziroma »Fej!« je zaklical junija 1867 v državnem zboru med debato o odpravi konkordata.

Domnevni tvorec očitka, da bo Levstikov satirični list deležen denarne pomoči iz zloglasnega vladnega dispozicijskega fonda za plačevanje uslužnih in kupljivih časnikarjev (nem. der Reptilienfonds: skrivni fond, fond za tajno razpolaganje), naj bi bil Luka Svetec.

Svetec, ki je bil liberalnih nazorov ter odločen zagovornik federalizma in Zedinjene Slovenije, je leta 1867 glasoval za adresu ministra Beusta in decembrsko ustavo. Razloga za Svetčevo odločitev sta bila najmanj dva: strah, da bo Beust razpustil kranjski deželni zbor (ob ponovnih volitvah pa bi Slovenci v njem izgubili večino), in prepričanje, da je ustava potrebna in da je za Slovence možna samo zmerna politika. Najbrž je pričakoval, da se bo Beust oddolžil Slovencem za njihovo glasovanje za dualizem in da bo 19. člen Temeljnega zakona o splošnih pravicah državljanov (eden izmed sedmih zakonov decembrske ustave, pri njegovi formulaciji je sodeloval slovenski poslanec dr. Toman), ki naj bi zagotavljal enakopravnost narodov in jezikov, dovolj močan porok slovenskih političnih in kulturnih pravic.¹⁰³ Odločitev je javno pojasnil v Novicah, prav tako je zavrnil sum, da je ravnal iz osebne koristi.

Svetec, ki je bil za prvake »*kristalizovana slovenska pamet*«,¹⁰⁴ pri opravičevanju glasovanja 1867 in delovanju v poslanskem klubu 1869 pa se je izkazal za »*ugibčnega očeta sofistike*«,¹⁰⁵ se je za Levstikovo kritiko (Vademecum poslancu L. Svetcu, Slovenski narod, 1868, št. 4–6) maščeval z intrigami pri slovarkem odboru, ki je Levstika odslovil konec leta 1868, in naslednje leto z lažjo o dispozicijskem fondu, iz katerega naj bi sredstva prejemal Levstikov satirični list.¹⁰⁶ Levstik je aprila 1870 pisal časnikarju Albinu Arku (1845–1893): »*I se to [op. laž o podpori iz dispozicijskega fonda] se je izmislil Svetec, ki je uže na Dunaji to blédel.*«¹⁰⁷

¹⁰¹ Po: »Lokal-Chronik«, Laibacher Tagblatt, 1870/92.

¹⁰² Po: »Menda ne bo mirú!«, Slovenski narod, 1870/44.

¹⁰³ Po: Anton Slodnjak, opombe k: Fran Levstik, Zbrano delo, Tretja knjiga, str. 297.

¹⁰⁴ Po: Josip Vošnjak, »Knjižica 'Slovenci, kaj čemo?'«, Spomini, Ljubljana 1982, str. 186.

¹⁰⁵ Po: Fran Levstik, rokopisni satirični list Dobrodejno olje, Zbrano delo, Četrta knjiga, str. 131.

¹⁰⁶ Po: Anton Slodnjak, opombe k: Fran Levstik, Zbrano delo, Tretja knjiga, str. 298.

¹⁰⁷ Levstikovo pismo Albinu Arku z dne 16.4.1870, prav tam, str. 3.

Anton Tomšič (iz: Fran Šuklje, Sodobniki, mali in veliki, Ljubljana 1933).

Levstikovi prijatelji so bili ogorčeni nad Alešovčevim namigovanjem o dispozicijskem fondu. Albin Arko, ki je bil dopisnik Slovenskega naroda in drugih slovenskih in nemških listov (mdr. dunajskega federalističnega lista *Der Wanderer*), je 13. aprila 1870 v pismu Levstiku omenil, da je Alešovec zanj »*der Schweinehirt von Kahlenberge*«. Od Jurčiča pa je Arko izvedel, da je ta v čitalnici vpričo Coste in Svetca »imenoval istega, ki je to pisal lumpa in falota, kir je to pisal brez dokazov«. Alešovca so zmerjali tudi drugi. »Treba je da Alešovca, dobro upereš v 'Slovenskem Narodu', jest ga bodem tudi v 'Wandererji' in to precej!«¹⁰⁸

Prvaki, ki si »na vse kriplje« prizadevajo ubiti satirični list, »kar se jim nikakor ne posreči« (tako je Levstik maja 1870 omenil Albinu Arku),¹⁰⁹ so vseeno uspeli zasejati seme dvoma. Vendar so bili mladoslovenci trdno na Levstikovi strani. Priprave na satirični list so se uspešno nadaljevale.

Slovenski narod se je 16. aprila 1870 znova zavzel za Levstikov satirični list. »Po kruhovnih lažeh, ktere je nezmožen Levstikov tekmeč raznesel po svetu, štejemo si v svojo dolžnost iz vsega srca priporočati Levstikov list: od pametnega občinstva pa se nadejamo, da bode z obilnim naročevanjem pokazalo, da na nravno slovensko srce nimajo vpljiva umazane laži, tem manj ako izhajajo iz domačega tabora – v nenravnosti vendar za božjo voljo ne bomo hoteli biti solidarni. Od Levstikovega takta smemo pričakovati, da bode njegovi list tudi v sedanjih pomirljivih časih z veseljem bral vsak Slovenec.«¹¹⁰

¹⁰⁸ Iz Arkovega pisma Levstiku z dne 13.4.1870, Levstikova pisma, str. 6.

¹⁰⁹ Po: Levstikovo pismo Albinu Arku z dne 5.5.1870, prav tam, str. 13.

¹¹⁰ »Pavliha«, Slovenski narod, 1870/45.

Alešovec je na pisanje Slovenskega naroda (Ivan Prijatelj domneva, da je bil avtor Josip Jurčič)¹¹¹ tri dni kasneje odgovoril z notico »Das 'Pfui' des 'Slov. Narod'«, v kateri piše predvsem o Conradovi ponudbi za urejanje slovenskega vladnega lista.

Slovenski narod naj bi za utemeljitev »klasičnega« klica »Pfui« navedel nekaj neresnic in provokacij, o katerih bi pri Triglavu sicer najraje molčali. Med neresnice sodi predvsem trditev, da je vlada Levstiku za urejanje slovenskega vladnega lista ponujala 1.300 goldinarjev, kajti znesek ni bil določen, zato Levstik ni mogel imenovati njegove višine. Pri Triglavu bi Slovenskemu narodu sicer lahko postregli z imeni oseb, ki so jih člani vlade želeli pridobiti za slovenski vladni list (sicer zgolj slovenski oglasnik, nekakšen »Intelligenzblatt« pri Laibacher Zeitungu). Vendar bodo to namero opustili, saj se upreti takšni reklami ni nobena velika zasluga, poleg tega pa se dotične osebe ne hvalijo s svojim »junaštvom« in »stanovitnostjo« ter zadeve ne obešajo na veliki zvon. Alešovec je odgovor na obtožbe Slovenskega naroda zaključil s besedami: »Dies ist der Weg zu nationalen Einigkeit sicher nicht.«¹¹²

Levstik je v »Razglasu«, objavljenem v Slovenskem narodu, javno zanikal Alešovčeve obtožbe. »V 'Triglavu' št. 29, dné 12. aprila letošnjega léta, katerega sem še le denes v roko dobil, čitam: 'na Dunaji izhajajóci slovenski šaljivi list, čegar izhajálnim stroškom je dispozicijska zalóga pôrok.'«

To perfidno sumničenje more letéti samo na moj šaljivi list 'Pavliho', katerega mislim na Dunaji izdajati. Vsacega, ki je tako nesramen, da si upa trditi, da moj šaljivi list kaka vladna zaloga katerega koli imena ali kaka osoba, ki je v katerej koli vladnej službi, z enim samim krajcarjem podpira ali njegovo tendencijo vódi, tukaj javno imenujem grdega ležnjívca ali malovrednega rokovníka (schuft!) [op. der Schuft: nem. podlež, baraba] Vsa ta lepa imena naj padejo nazaj ná-me, ako mi dokaže, da resnice ne govorim!«¹¹³

V nemščini napisano pojasnilo o poštenih in neomadeževanih namenih s satiričnim listom je Levstik najprej naslovil na c. kr. pravdníštvo v Ljubljani, s čimer je nameraval doseči, da bi ga bil dolžan objaviti Triglav. Državni pravdnik je pojasnilo zavrnil, ker bi se moral Levstik prej obrniti na uredništvo Triglava. Levstik je pojasnilo nato poslal Alešovcu.¹¹⁴

Slovenski narod je v isti številki odgovarjal na očitek Novic glede objave treh časnikarskih »gosk« (napoved o ustanovitvi pravniškega društva v Ljubljani, prof. Josip Marn naj bi začel učiti ruščino na ljubljanski gimnaziji, 1.300 goldinarjev za urejanje vladnega slovenskega časnika)¹¹⁵ in pri tem spet podprl Levstika. Večina odgovora Novicam je bila rezervirana za Levstikovo obrambo: »Levstiku ponujanih 1300 fl. za vredovanje slov. časnika so jim tudi raca. Kaj pa! one verujejo Konradu, mi imamo svoje zanesljive poročnike, kateri nam tudi še zdaj zagotavljajo resnico naše notice. Konradovo resnicoljubje smo spoznali, ko je dal po oglih nabiti: 'Vaš jezik je v uradnije vpeljan' [op. razglas »Slovenci, vaš jezik je uveden v urade in uveden ostane« je dal Conrad razobesiti po Ljubljani maja 1867, po dogodkih na Jančjem in v Vevčah]. Sicer naj vsakdo zajema iz tistega vira, ki mu je najljubši; od nas pa naj se ne tirja, da bi hodili po svoje novice k Konradu! /.../ – Kar je nemški 'Brencelj' na nas adresiral, ni vredno odgovora. Nasprotje med njim in nami se je vrtilo okolo vprašanja: V kako dotiki stojé Mladoslavenci z vlado in kdo je slov. šaljivemu listu na Dunaji garantiral kaj iz dispozicijsfonda? Ljubljanski list svojega sumničenja niti ne opraviči, niti ga ne prekliče.

¹¹¹ Po: Ivan Prijatelj, Mladoslavenci, Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina 1848–1895, Tretja knjiga, str. 314.

¹¹² Po: Jakob Alešovec, »Das 'Pfui' des 'Slov. Narod'«, Triglav, 1870/31.

¹¹³ Fran Levstik, »Razglas«, Slovenski narod, 1870/47.

¹¹⁴ Po: Levstikovo pismo Albinu Arku z dne 24.4.1870, Levstikova pisma, str. 8.

¹¹⁵ Po: »Tudi po časnikih slovenskih plavajo goske dandanes tako pogostoma ...«, Novice, 1870/16.

*Dokler se ne opraviči v glavnih zadevah, toliko časa je v naših očeh opravljivec in lažnjivec, s katerim se o pristranskih stvareh ne bomo pričali.*¹¹⁶

Alešovec ni ostal dolžan. Uredništvo Triglava je »Gospoda Levstika na Dunaju« izzvalo z vprašanjem, zakaj ne drži besede. V Slovenskem narodu je hrupno napovedal, da bo Triglavu posredoval popravek preko c. kr. pravdnštva. Posegel je po priporočenem pismu, ki po grobosti presega vse, kar je bilo kdajkoli odposlano kot pismo: odpadel je celo sklepni obrazec, Levstikov podpis je podobno sopodpisu kakšnega ministra postavljen ločeno, kot nekakšen duh, pred katerim naj bi se pri Triglavu najmanj spremenili v prah. Ko bo imel Levstikov »popravek« obliko, ki jo je v časniku moč objaviti, ne da bi bila prizadeta spodobnost, ko bo Levstik obvladal nemščino v tolikšni meri, da bo lahko spisal izjavo brez napak, jo bodo pri Triglavu sprejeli, če se jim bo zdelo potrebno. Dokler pa bo Levstik v »popravku« imenoval nekoga grdega lažnivca in bednega podleža, si lahko za objavljanje »popravkov« poišče druge organe. Če mu Triglavov »popravek« ne zadošča, bodo sledila mnogo bolj neprijetna razkritja, zaradi katerih bo izginil videz, da je vse kar Levstik govori in piše resnično.¹¹⁷

Popravka pri Triglavu niso želeli sprejeti predvsem zato, ker nikoli niso omenjali Levstikovega imena. Če Levstika torej srbi, naj se praska, vendar bo Triglav delal reklamo zanj šele tedaj, ko bo spregledal, da s svojim ravnanjem narodni stvari ni niti najmanj koristil, temveč neskončno veliko škodil. Za Triglav je bila s tem neljuba polemika zaključena. Njeno nadaljevanje bo Levstiku zgolj v škodo, vendar ni nobenega povoda, da bi si prizadevali zanj.¹¹⁸

Laibacher Tagblatt je menil, da je Levstikova izjava zadala »zasluženo lekcijo« Triglavu, edinemu primeru časnikarske izrojenosti, ki je padel tako nizko, da celo nekdanji prijatelji, mladoslovenski dopisniki Slovenskega naroda razpravljajo o tem, kako ravnati s pobalinom. Triglav ni pomišljal pred izidom prikazati Levstikov list kot kupljiv in prodan, prav tako kot je nekoč isti manever insceniral proti Laibacher Tagblattu. Da bi se maščeval, je »Knüttelredakteur« (nem. šepavi urednik)¹¹⁹ trdil, da Levstik ne zna pisati v nemščini. Ali je to res, ni znano, vendar pa se Levstik v nemščini zna izražati, kajti urednika »Knütteljournal-a« (nem. šepavega žurnala, dnevnika) je naravnost imenoval »Schuft«, kar je ta mirno požrl, namesto da bi se vrgel na najnovejše polje »knitelliterarnega« (šepavega literarnega) delovanja, na polje popravkov, na katerem je njegov list dosegel nekaj, česar prej ni bilo.¹²⁰

Staroslovenski prvaki so v tujih, od leta 1869 pa tudi v dveh domačih humorističnih oziroma satiričnih listih lahko videli, kaj zmore satira in kako boleča lahko postane njena ost. Glavni namen satiričnih listov je »razkazovati in bičati vse neumnosti in slabosti svojega časa, naj se te neumnosti in slabosti kažejo na osebah ali stvareh«.¹²¹ Tedanji satirični listi so se v veliki meri posvečali politični satiri. Zato je dejstvo, da se je izdajanja novega slovenskega satiričnega lista polotil najbolj dosleden, oster in radikalen kritik domačih slovstvenih, kulturnih in političnih razmer, ki se je po gostilnah »krtačil«, da je sekira, ki bo spodnesla voditelje,¹²² vzbujalo njihovo upravičeno zaskrbljenost.

Poleg tega so satirični listi v monarhiji zastopali predvsem liberalna oziroma svobodomi-selna načela (Alešovec Brencelj je bil v tem pogledu ena izmed izjem,¹²³ tako kot Triglav je sledil pogledom konservativnih, zmernih Bleiweisovih Novic), zato je Levstikov satirični

¹¹⁶ »Goske«, Slovenski narod, 1870/47.

¹¹⁷ Po: Jakob Alešovec, »Korrespondenz der Redaktion / Herrn Levstik in Wien«, Triglav, 1870/33.

¹¹⁸ Po: Jakob Alešovec, »Die Reklame«, Triglav, 1870/33.

¹¹⁹ Knüttelverse, nem. šepavi verzi.

¹²⁰ Po: »Eine wohlverdiente Lektion«, Laibacher Tagblatt, 1870/97.

¹²¹ Po: Janez Jesenko, »Časnikarstvo in naši časniki / Odgovor g. prof. Šukljeju«, Slovenski narod, 1884/55.

¹²² Po: Jakob Alešovec, »Das Witzblatt 'Pavliha'«, Triglav, 1870/35.

¹²³ Npr. tudi dunajski katoliški satirični list Die neue Geißel (1867–1870).

list zbujal bojazni tudi v cerkvenih krogih. Laibacher Tagblatt je poročal, da je nek pridigar v ljubljanski stolnici izjavil: *»Selig sind die, die nicht lesen können«*, kar naj bi predstavljalo opozorilo zoper v govoru omenjenega »žurnalističnega Mefista«, prav tako pa naj bi letelo na dvoje novih slovenskih listov, Blisk in Zvon.¹²⁴

Levstik je na Dunaju med drugim vzdrževal pisemske stike z urednikom Slovenskega naroda in prvim slovenskim poklicnim novinarjem Antonom Tomšičem (1842–1871). Tomšič je na začetku leta 1869 pisal Levstiku, ko je ta izgubil delo pri pripravi Wolfovega slovarja: *»Če si res brez zaslužka, pridi k 'Narodu'. Mesto boš dobil brez 'petlarije', bodi odkritosrčen vsaj do svojih prijateljev! Samo reci, da greš k nam, za drugo bova vse z Jurčičem skrbela, da ne bo Tvoja čast ničesar trpela. Ljubljana je vs . ana, pri nas vedó Tvoje moči ceniti; če nočeš ostati stalno, pridi vsaj nekoliko časa, da se stvari nekoliko razvoljajo. – Na me pa se ne jezi; len sem res in malo pišem – Tebi pa nisem menil nikdar krivice storiti – Torej piši, saj boš pisal dobremu prijatelju Tomšiču.«*¹²⁵

Slovenski narod je po Tomšičevi in Jurčičevi zaslugi poročal o Levstikovih pripravah na satirični list in ga branil pred Alešovčevimi napadi. Štajerski mladoslovenci so z naklonjenostjo spremljali Levstikove priprave in mu privoščili uspeh. Menili so, da bo list močno okrepil časnikarsko opozicijo proti osrednjeslovenskim prvakom.

Štajerska je bila v celoti gospodarsko razvitejša od Kranjske, zato je moderna kapitalistična miselnost tudi v slovenski del dežele prodrila prej kot na Kranjskem, kar je razlog, da so bili štajerski Slovenci boljši organizatorji in vodili bolj aktivno in dinamično politiko kot previdni in oprezni slovenski politiki na Kranjskem. Zaradi gospodarske moči je bila na Štajerskem liberalna struja močnejša kot na Kranjskem. Štajerski mladoslovenci so začeli taborsko gibanje, ki je v boj za Zedinjeno Slovenijo združilo vse Slovence.¹²⁶ Zarnik, ki so ga v Novicah imenovali »oče taborov slovenskih«, je sodeloval pri pripravah na prvi tabor v Ljutomeru in nastopil kot govornik na sedmih taborih.

»Kako lepo pa se odlikujejo tem možem [op. mišljeni so mariborski liberalni Nemci] nasproti slovenski štajerski veljaki! Njihov prijazni, domači, demokratični značaj jih dobrodejno loči ne samo od ustavoljubnih, ampak tudi on nekaterih kranjskih in goriških aristo- in avtokratičnih vodnikov, ki ti ne dadó radi lepe besede, ako se jim do tal ne priklanjaš, ako jih v zvezde ne kuješ, ako kadilnice ne vihtiš in ako nisi vsaj podprvak,« je leta 1869 v Slovenskem narodu pisal Fran Levec.¹²⁷

Tudi Zarnik se je na začetku maja 1870 v Slovenskem narodu uspešno ubranil očitka podkupljivosti, ki naj bi prav tako izvirail od »štabnega trobentača in 'liebjournalista' neke ljubljanske svojbine« Jakoba Alešovca, ki je – kot je zapisal Zarnik – »tolovajsko« napadel Levstika zaradi podpore iz skrivne vladne »dispozicijske zaloge«. Alešovec naj bi nekemu rodoljubu v kavarni Gnezda na ljubljanskem glavnem trgu izjavil, da mu je Conrad v razgovoru o državnih poslancih dejal, da bi vlada Zarnika mogla lažje pridobiti, kot kogarkoli drugega, in da bi ga vlada lahko kadarkoli spravila na svojo stran, če bi le hotela. Zarnik je o tem pisal Conradu. Conrad je Zarniku naslednji dan odgovoril in obenem pisal tudi Alešovcu, ki mu je zatrdil, da je govorica o omenjeni izjavil glede Zarnika izmišljena.¹²⁸

¹²⁴ Po: »Habt acht!«, Triglav, 1870/3.

¹²⁵ Po: Avgust Žigon, »Prispevki k petdesetletnici«, Ljubljanski zvon, 1919, str. 707.

¹²⁶ Po: Vasilij Melik, »Josip Vošnjak in njegovi spomini«, Spomini, Ljubljana 1982, str. 647, 649 in 651.

¹²⁷ Fran Levec, »Gleichenberg / Živiljenje po toplicah«, Slovenski narod, 1869/102.

¹²⁸ Po: Valentin Zarnik, »Poslano. Naše koketiranje z vlado«, Slovenski narod, 1870/52.

»'Pavliha', po šaljivi narodni osebi, ki je vsakemu Slovencu znana«

Zarnik, ki je bil leta 1869 »najdoslednejši Levstikov politični sodelavec«,¹²⁹ je ob prvi napovedi Levstikovega satiričnega lista decembra 1869 Levstiku poslal spodbudno pismo s kopico nasvetov glede njegovega naslova in opreme naslovnice. »Stori kar hočeš! Jaz sem za 'Strelo'. Pomagal Ti bom, morebiti bi dobro bilo, da bi jaz v Tvojem listu svoje 'originale' nadaljeval? ... [op. mednarodno odmeven Zarnikov podlistek Originali iz domačega življenja, Novice, 1862]

Alešovec se Te strašno boji, mora biti dešperaten! [op. desperaten: brezupen, obupen] *Ali ne?*«¹³⁰

Levstik se je odločil prisluhniti Stritarjevemu nasvetu in omiliti naslov satiričnega lista. Čeprav je že sestavljal uvodno pesem za načrtovani Blisk (mdr. »On bode stréljal i grmèl / v prvaško-vladno panorámo, / nebeski žar unèt imèl, / ostávljal drugim slamo«),¹³¹ je za satirični list po znanem šaljivem narodnem liku izbral ime Pavliha.

»Pavliha menda ni da bi se moral še slovenskemu svetu predstavljati. Pozná ga vsak, kdor slovenski narod pozna in njegove pravljice. Stari očetje, ki tobak kadé, in mlade deklice, ki po mladeničih gledajo in štejejo, kateri je lep in kateri grdo hodi, vsi vedó, da je Pavliha bil, kakor je Repoštev bil, ali lažnivi Kljukec, Kralj Matjaž in Martin Krpan.«¹³² Tako je Pavliho opisal Jurčič, ki je leta 1866 skupaj s Stritarjem snoval humoristični list Pavliha.¹³³ Oba sta v tem času sodelovala z Levstikom pri načrtovanju zbirke slovenskih klasikov (v zbirki Klasje je izšla samo druga izdaja Prešernovih Poezij – Pesmi, 1866). Njun humoristični list Pavliha bi prav tako moral izhajati na Dunaju. »Bog nam daj skoro 'Pavliho'!« je Jurčič aprila 1866 pisal Levstiku.¹³⁴ Jurčičevo pismo Levstiku (napisano najbrž 10. ali 11. maja 1866): »Če se klasja otrešneva, izleze koj Pavliha na dan ...«¹³⁵

Levstik je lik ljudskega šaljivca Pavlihe, ki se pojavlja v srednjeveških predpustnih igrah in ljudskih šaljivkah, uporabil v Ježi na Parnas, kjer Pavliha uvaja dejanje in je glasnik pesnikovih misli (Pesmi, 1854, predelava 1861). V svojem slovarskem gradivu izvaja Levstik ime Pavliha iz krstnega imena Pavel France.¹³⁶ Na izbor naslova satiričnega lista je morda vplivala priljubljena knjižica Nemški Pavliha v slovenski preobleki iz 1849, ki jo je po Tillu Eulenspieglu (ok. 1510) priredil France Malavašič. Prvič je izšla leta 1850, ponatisnjena je bila 1859, 1866 itd. Levstik omenja »Nemškega Pavliho v slovenski obleki« skupaj z Lažnjivim Kljukcem v Popotovanju od Litije do Čateža kot primer med kmečkim prebivalstvom priljubljene šaljive povesti.

Bolje situirani Stritar je Levstiku omogočil pot na Dunaj in prispeval denar za začetne tiskarske stroške. Morda mu je Levstik zato prisluhnil in namesto po Blisku posegel po imenu, ki je učinkovalo bolj pohlevno. Nenazadnje bi se Blisk tudi »ne bil dal dobro načrtati, niti ne v kakej podobi v časniku porabiti, kakor so mi trdili vsi risarji: tudi Stritar je mnogo nago-varjal, da novine krstim 'Pavliho', katerega je prej uže sam namerjal izdajati«, je Levstik zapisal v pismu Albinu Arku. Arko je bil njegov ljubljanski zaupnik, nabiral je naročnike za

¹²⁹ Po: Anton Slodnjak, opombe k: Fran Levstik, Zbrano delo, Tretja knjiga, str. 302.

¹³⁰ Levstikov zbornik (uredila Janez Logar in Anton Ocvirk), Ljubljana 1933, str. 250.

¹³¹ Po: Anton Slodnjak, opombe k: Fran Levstik, Zbrano delo, Tretja knjiga, str. 294.

¹³² Josip Jurčič, »Iz Pavlihove torbe (Nekaj od 'narodnega duhá')«, Slovenski narod, 1868/66.

¹³³ Po: pismo iz maja 1866 v Levstikovi korespondenci, po: Levstikov zbornik, Ljubljana 1933, str. 249.

¹³⁴ Jurčičevo pismo Levstiku z dne 10.4.1866, po: Ivan Prijatelj, Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina 1848–1895, Četrta knjiga, Ljubljana 1961, str. 157.

¹³⁵ Jurčičevo pismo Levstiku, prav tam, str. 185.

¹³⁶ Po: Anton Slodnjak, opombe k Fran Levstik, Zbrano delo, Prva knjiga, Pesmi 1854 / Tonine pesmi / Franjine pesmi / Prvi časi / Dodatek, Ljubljana 1948, str. 412.

Josip Jurčič (iz: Ivan Prijatelj, Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina 1848–1895, Četrta knjiga, Ljubljana 1961).

Pavliho, zbiral biografske podatke in fotografije slovenskih politikov, ki so bile potrebne za pripravo karikatur, poročal kaj sodijo Ljubljančani o listu in Levstika zalagal z novicami o *»ljubljskih važnih in pikantnih dogodkih«*.¹³⁷

Na Pavliho se je bilo mogoče naročiti pri Levstiku.¹³⁸ Za novačenje naročnikov je Levstik v Trstu poprosil tržaškega trgovca in sodelavca Jurija s pušo Matijo Žvanuta (+1881) in v Zagrebu Frana Erjavca (1834–1889), ki je bil tamkajšnji dopisnik Slovenskega naroda. Najbolj marljivi pri zbiranju naročnikov so bili slovenski študentje na Dunaju.¹³⁹ Nekaj naročnikov za Blisk je Levstik imel že pred odhodom iz Ljubljane. Pričakoval pa je, da mu bo pri nabiranju naročnikov pomagal tudi pravnik Ivan Murnik (1839–1913), ki je bil od 1862 zaposlen v Tomanovi advokatski pisarni in bil Bleiweisov tesen sodelavec in pomočnik pri urejanju Novic (odgovorni urednik 1867–1870) ter tajnik trgovske in obrtne zbornice. Vendar se ta ni izkazal. *»Murnik, kateri je pri mojej odhodnici pri Jarneji bil prvi sprožil, da se pričujoči gosti naročé na moj šaljivi list, nij mi poslal niti enega naročnika, če tudi sem mu o tem pisal,«* je Levstik sporočil Arku.¹⁴⁰

Levstik je zamisel o imenu satiričnega lista Blisk opustil. Dve leti kasneje naj bi v Trstu nekdanji urednik Jurija s pušo in Jadranske zarje, Gašper H. Martelanc (1829–1884) snoval humoristični list Der Blitz (blisk), ki bi bil pisan v nemščini.¹⁴¹ Blisk ni izšel, ker si ni pridobil dovolj naročnikov. Martelanc je aprila 1870 (torej približno v istem času kot Levstik Pavliho)

¹³⁷ Po: Levstikova pisma, str. 1 in 8.

¹³⁸ Po: »Die soeben in Wien erschienene erste Nummer des slovenischen Witzblattes 'Pavliha' ...«, Laibacher Tagblatt, 1870/99.

¹³⁹ Po: Fran Šuklje, Sodobniki, mali in veliki, Ljubljana 1933, str. 98.

¹⁴⁰ Po: Levstikovo pismo Albinu Arku z dne 24.4.1870, Levstikova pisma, str. 8.

¹⁴¹ Po: »Nov humorističen list v Trstu«, Slovenski narod, 1871/149.

začel v Trstu izdajati ilustriran humorističen list Petelinček (izšle so samo tri številke). Leta 1873 naj bi mladoslovenci snovali satirični list z naslovom Strela.¹⁴²

Levstik je Pavliho napovedal s posebnim »Oznaniom« v Slovenskem narodu: *»List se bode imenoval 'Pavliha', po šaljivi narodni osebi, ki je vsakemu Slovencu znana. 'Pavliha' bode v politiki brez ozira na desno ali na levo pravi Slovan, kakor se umeje sam ob sebi, in poleg tega oster zabavljivec na polji slovstva in okusa sploh tudi v javnem narodnem življenji. Kar je pri nas v teh krogih neumnega, smešnega in napačnega, nič se ne bode njegovemu biču zdelo sveto, bodi si osoba ali stvar. Napake je nejprvo treba spoznati, še le potem se dadé poboljšati. 'Pavliha' si je v ta namen že pridobil ter izkušal bode pridobiti si še novih pomočnikov. Kakor zdaj vsi šaljivi listi donašal bode tudi on satirične podobe, ktere se na Dunaji laže boljše dobodo, nego v Ljubljani.«*¹⁴³

Levstik se je s Stritarjem dogovoril, da bosta izdajala Zvon in Pavliho izmenoma na 14 dni, tako da bi vsak teden v mescu na Dunaju izšel opozicijski list.¹⁴⁴ V Zvonu objavljeno obvestilo o Levstikovih težavah zaradi stavke črkostavcev¹⁴⁵ je pričalo, da leposlovni list razpolaga s svežimi novicami o Pavlihi. Stritar je v naslednjem zvezku Zvona znova omenil Levstikov satirični list, ki naj bi izšel 24. aprila: *»Kolikor vémo, bode tak, da ga smemo priporočati vsacemu, komur je do prave resnice in prave koristi slovenskega naroda.«*¹⁴⁶

Poleg spodbudnih naznanil (Pavliho so napovedale tudi Novice, št. 15) in napadov na napovedani satirični list se je aprila 1870 v celovškem »kratkočasnem in podučnem listu za slovensko ljudstvo« Besednik (1869–1878) pojavilo mnenje, da bi se Levstik moral raje ukvarjati s slovstvenimi zadevami (1870, št. 7). Stritar, ki naj bi Levstika pregovarjal, naj odstopi od humorističnega lista,¹⁴⁷ je v Zvonu objavil željo, naj Levstik zapusti jezikoslovje in se posveti poeziji.¹⁴⁸

Kranjski deželni predsednik Conrad je Zvon in Pavliho aprila 1870 priporočil dunajski vladi. *»Če se visoki vladi zdi, da bi s svoje strani podprla in dala gmotno podporo slovenskemu tisku, da bi imela pri tem korist za svoje lastne namene, si dovoljujem obrniti njeno pozornost zazdaj na časopisa Zvon in Pavliha, ki v najnovejšem času izhajata na Dunaju. Oba spadata po svojih izdajateljih pretežno k mladoslovenski stranki, v kolikor je mogoče smatrati, da že danes obstoja. Prvi časopis je leposloven in tukaj na Kranjskem med mladino zelo razširjen, drugi, satirične vsebine, bo, kot poznam osebne razmere njegovega urednika, usmerjen predvsem proti klerikalnim skrajnejšem slovenskih prvakov.«*¹⁴⁹ Vasilij Melik poudarja, da je bil vladi vsak spor v slovenskem taboru dobrodošel, v tem smislu je razumeti tudi Conradovo priporočilo.¹⁵⁰

13. in 21. aprila je Levstik izpolnil s tiskovnim zakonom¹⁵¹ določeno dolžnost bodočih urednikov in pismeno naznanil c. kr. Policijskemu ravnateljstvu na Dunaju, da namerava v

¹⁴² Po: »Povedalo se nam je ...«, Novice, 1873/22.

¹⁴³ Fran Levstik, »Oznaniom«, Slovenski narod, 1870/40.

¹⁴⁴ Levstikovo pismo Dragotinu Rudežu z dne 18.2.1870, Levstikova pisma, str. 250–251.

¹⁴⁵ Po: »Naznaniom«, Zvon, 1870, str. 96.

¹⁴⁶ Josip Stritar, »Listnica urednikova«, 1870/8, str. 128.

¹⁴⁷ Po: Josip Stritar, »Levstik (Berilo v slovenskem klubu na Dunaju)«, Zbrano delo, Četrta knjiga, str. 414.

¹⁴⁸ Po: Josip Stritar, Literarni pogovori / Fr. Levstik«, Zvon, 1870/5, str. 80.

¹⁴⁹ Po: Vasilij Melik, »Levstikovo mesto v slovenskem političnem življenju«, Levstikov zbornik, Ljubljana 1982, str. 35–36; tam po: Avguštin Malle, Die slowenische Presse in Kärnten 1848–1900, Celovec 1979, str. 176.

¹⁵⁰ Po: Vasilij Melik, »Levstikovo mesto v slovenskem političnem življenju«, Levstikov zbornik, Ljubljana 1982, str. 35.

¹⁵¹ Tiskovni zakon (17. december 1862) je določal, da mora vsakdo, ki namerava izdajati periodično tiskovino, to javiti državnemu pravniku ali pristojni okrajni varnostni oblasti dotičnega kraja izhajanja. Prijava je morala vsebovati naslov tiskovine, čas izhajanja, program in pregled predmetov, o katerih bo periodična tiskovina razpravljala, ime in bivališče odgovornega urednika ter dokaz, da so izpolnjeni pogoji, ki jih predpisuje načelna odločba. Javiti je bilo potrebno tudi ime in bivališče tiskarja in založnika. Pri nepopolni ali nezadostni prijavi je morala varnostna oblast zahtevati njeno dopolnitev. Če pa je smatrala prijavo za zadostno, je obvestila prijavnika.

smislu priloženega programa izdajati periodično slovensko pisano publikacijo z naslovom Pavliha, kar je oblast vzela na znanje in ga o tem pisмено obvestila 4. maja.¹⁵² Že pred tem (30. aprila 1870) je izšla prva številka Pavlihe s podnaslovom »*Zabavno-šaljiv list*«. Lastnik, založnik, urednik in pisec satiričnega dvomesečnika Pavliha je bil Levstik. Prav tako kot Stritarjeve Pesmi (1869) in Zvon ga je tiskala tiskarna »oo Mechitaristov«.¹⁵³

Uredništvo Pavlihe je bilo sprva na Ungargasse št. 39 (tu je v skromni sobici za 10 goldinarjev mesečno stanoval Levstik),¹⁵⁴ od 4. št. dalje pa na bližnji Neulinggasse št. 6.¹⁵⁵

Nadaljnji razplet dogodkov je podrobno preučila literarna zgodovina, v kateri Levstikov Pavliha zaradi tragičnega preobrata zavzema posebno mesto. Pavliha je bil narodno in protinemškutarsko usmerjen, zato je naletel na lep sprejem v domači javnosti. Celotno med kranjskimi prvaki ni vzbudil pretiranega ogorčenja, saj se je polotil predvsem Svetca. Izvrstne karikature na naslovnicaх je prispeval češki karikaturist Karel Klič (1841–1926), risar in urednik dunajskega humorističnega časopisa Der Floh. Levstiku ni škodovalo Alešovevo razkritje Conradovega privatnega posojila, ki ga je medtem s Stritarjevo pomočjo že vrnil. Conrad je na Levstikovo prošnjo v uradnem ljubljanskem listu Laibacher Zeitung zanikal očitek o vladni subvenciji. Število naročnikov Pavlihe je naraščalo.

Izstop slovenskih poslancev iz državnega zbora marca 1870 je ponudil priložnost za ure-ditev napetih odnosov med mlado- in staroslovenci. Štajersko krilo mladoslovencev je začelo iskati pot do sprave s staroslovenci. Menili so, da bo narodna sloga koristila dr. Zarniku, ki je znova kandidiral na deželnozborskih volitvah, čeprav so njegovi kandidaturi prikrito naspro-tovali staroslovenski prvaki. Da bi pridobil staroslovenske volivce, se je Zarnik na dan volitev pogodil z odposlancema društva Slovenija in obljubil, da bo deloval sporazumno z drugimi narodnimi poslanci. Levstik je postopoma izgubil zaupanje v načelnost Zarnika in Slovenskega naroda. S satirično-kritičnimi komentarji je želel vzpodbuditi znotraj mladoslovenskih vrst opozicijo proti Zarnikovemu kompromisnemu ravnanju. V šesti številki Pavlihe je s karikaturο Zarnika na naslovnici in njenim komentarjem odkrito nastopil proti Zarniku. Ogorčeni Zarnik in Tomšič, ki je Levstika pred tem v zasebnih pismih in v Slovenskem narodu opozarjal, naj glede na nove politične razmere ubere zmerno pot, sta sprožila bojkot Pavlihe in ponovila očitek, da je list podkupila vlada. Naročniki so začeli vračati list, ki je izgubil tudi podporo dunajskih študentov. Levstik je lahko izdal samo še eno številko.

Če državni pravdnik ali deželnoknežja varnostna oblast v osmih dneh po prejemu naznanila o nameravani izdaji periodične tiskovine nista ničesar ukrenila, je bilo možno pričeti z izdajanjem tiskovine (po: 10. paragraf Tiskovnega zakona z dne 17. decembra 1862 št. 6 d. z. za 1863., Zbirka avstrijskih zakonov v slovenskem jeziku, I. zvezek, Ljubljana 1889, str. 195–197).

Na vsaki tiskovini so morali biti navedeni kraj izhajanja, ime ali firma tiskarja in založnika, na periodični tiskovini pa ime izdajatelja. Vsaka periodična tiskovina je morala imeti odgovornega urednika.

Tiskar je moral ob začetku razdeljevanja in razpošiljanja periodične tiskovine oddati po en izvod varnostni oblasti ali državnemu pravdništvu. Po en izvod je bilo potrebno oddati tudi ministrskemu predsedstvu, dvorni knjižnici, univerzitetni ali deželni knjižnici ter cesarskemu namestniku ali deželnemu predsedniku (po: Vladimir Knaflič, Traktat o tisku, I. del, Zgodovinska in primerjalna studija o pričetkih, razvoju in zaprekah tiska in o vsebini in pomenu tiskovnega prava in tiskovne svobode, Ljubljana 1930, str. 75–76 in 80).

¹⁵² Po: Anton Slodnjak, opombe k: Fran Levstik, Zbrano delo, Deseta knjiga, str. 458.

¹⁵³ Tiskarna armenske kongregacije, ki jo je ustanovil Peter Mehitar (+1749).

¹⁵⁴ Po: Avgust Žigon, »Priateljska zgodba iz Levstikovega življenja«, Slovan 1916, str. 180.

¹⁵⁵ Po: Fran Levstik, »Oznanilo«, Pavliha, 1870/4. Levstikov stanodajalec na obeh naslovih je bil najbrž isti: »Franz Eichhort / Musik- und Sprachlehrer. / Wien, Landstrasse, Neulinggasse Nr. 6, 2 Stg. Th. 19.« (po: Avgust Žigon, »Priateljska zgodba iz Levstikovega življenja«, Slovan, 1916, str. 180).

Summary

The Best Way to Address a Fallacy is by Means of a Newspaper

Damir Globočnik

Based on newspaper articles, correspondence, and literary and cultural history studies, this treatise examines preparations for the release of the first issue of *Pavliha*, a satirical newspaper edited by Fran Levstik, and the views on *Pavliha* of Jakob Alešovec, Siegmund Conrad von Eybesfeld, Josip Jurčič, Fran Levec, Josip Stritar, Luka Svetec, Anton Tomšič, Valentin Zarnik, and other prominent Slovenes. Levstik's position on Slovene liberal and conservative political options can be discerned from his correspondence; from encouraging articles in *Slovenski narod* newspaper; from commentaries in *Laibacher Tagblatt*; and from acrimonious attacks upon him and his newspaper that were published in *Triglav*.

After his previous satirical newspapers, *Brencelj* (1865) and *Dobrodejno olje* (1867), which were put together in manuscript form for the amusement of the public attending social gatherings of the *Južni sokol* organization (also called *Ljubljanski sokol*), Fran Levstik decided to finally publish his first printed newspaper and thus realize his dream of many years; aside from this, it would also present a welcome financial boost for his adverse financial situation. Well-aware of the great impact of journalism, Levstik wished to take an active part in Slovene politics.

Upon his first notice at the end of 1869 of the upcoming satirical newspaper, which at the time was still announced as *Blisk* but was later renamed *Pavliha*, Levstik's pet project was immediately attacked by Jakob Alešovec, editor of *Triglav*; in the same year, Alešovec decided on the name *Brencelj* for his own satirical paper. Attacks in *Triglav* were the result of fear felt by the Conservatives who were only too well aware of Levstik's resentful nature and anticipated his hostile campaign against their political activities.

Deciding to accept Josip Stritar's invitation from February 1870 to come to Vienna and help him with the editorship of *Zvon*, Levstik first settled his debts with the money loaned from Stritar. In order to raise enough means for the publication of *Pavliha*, he also borrowed some money from his friends and accepted a small loan from Siegmund Conrad von Eybesfeld, head of the regional administration of Carniola. On March 5 he finally left Ljubljana and set off for Vienna. At the request of Dr. Valentin Zarnik, a young liberally-oriented politician, he stopped in Maribor a day later (Levstik had named his manuscript newspaper *Dobrodejno olje* after a simile used in his vote of confidence to Valentin Zarnik for Zarnik's efforts for *Zedinjena Slovenija* (United Slovenia). Upon his arrival to Vienna, Levstik stayed at the Red Rooster Inn in the Landstrasse suburb between March 7 and 9, and then rented a room on 39, Ungargasse, which also became the editorial office of *Pavliha*. On March 12, Slavic students studying in Vienna threw a welcome party in his honor.

Slovenski narod, edited by Anton Tomšič and his assistant Josip Jurčič, faithfully reported on the preparations for a new satirical newspaper and defended its editor, Fran Levstik, from Alešovec's attacks. Feeling that Levstik's newspaper was going to be an important reinforcement against the Conservatives, liberally oriented politicians from Štajersko looked upon the preparations for its publication with benevolence and goodwill. A number of newspapers reported on the imminent arrival of a new satirical newspaper.

During the subsequent polemic with Levstik and with *Slovenski narod*, *Triglav* newspaper published, among other things, a statement that Siegmund Conrad von Eybesfeld, head of the regional administration of Carniola, promised Levstik a high salary for taking over editorship of a government newspaper published in Slovene language as well as Conrad's remark about Slovene politicians to Levstik. *Triglav* also stated that Levstik's satirical newspaper was going to receive funding from the infamous dispositional fund (*Reptilienfonds* in German).

Several years before, in 1866, Stritar and Jurčič wanted to jointly publish a satirical newspaper named after *Pavliha*, a popular jester from Slovene mythology. Their plans failed, but acting upon Stritar's advice, Levstik decided to use this name for his own paper. Stritar and Levstik agreed to publish *Zvon* and *Pavliha* on alternative weeks so that each week an oppositional newspaper would be published in Vienna. On April 13 and 21, Levstik complied with the publishing law requirements for future editors

and submitted a written notice to the imperial Police Directorate in Vienna, notifying them of a new periodical named *Pavliha* that was going to be published in Slovene language; he received a written permission on May 4. Printed by the “oo Mechitaristov” printing company, which also printed Stritar’s Poems (*Pesmi*, 1869) and *Zvon*, and with Levstik as its publisher, editor, and author, the first issue of *Pavliha* saw the light of day on April 30, 1870.